Bankerna & företagen 2022

Nima Sanandaji
ECEPR

Bankerna & företagen 2022

Rapporten är framtagen av ECEPR på uppdrag av Svenska Bankföreningen. ECEPR ansvarar för allt innehåll och alla förslag som framförs i rapporten.

Nima Sanandaji
ECEPR

European Centre for Entrepreneurship and Policy Reform

Innehållsförteckning

Sammanfattning 04

Inledning: Banker och företag i symbios 07

Bankerna och Sveriges välståndsresa 15

Småföretagens kapitalförsörjning och bankerna 20

Företagares upplevelse av kapitalförsörjning 28

Svenska banker är stresståliga 37

Guldplätering av bankregelverk 43

Reformvägar framåt 49

Referenser 55

Sammanfattning

Bankerna spelar en nyckelroll i Sveriges välståndsresa. Redan under 1800-talets slut visade internationell forskning att Sveriges starka ekonomiska utveckling till viss del var ett resultat av framväxten av ett modernt bankväsende. Under den stora depressionen tillhörde Sverige de länder vars banksektor uppvisade stark stabilitet. Bankerna lånade ut medel till nya och växande företag, vilket bidrog till att Sverige snabbt återhämtade sig från denna stora ekonomiska kris. Än idag har svenska banker ovanligt låga driftskostnader, vilket leder till lägre kostnader för kapitalförsörjning för företagen. I näringspolitiken saknas dock fokus på hur interaktionen mellan banker och företag kan stärkas. I stället har bankskatten införts, och det finns en påtaglig risk att regleringsbördan på bankerna ökar ytterligare.

Bankskatt och ökade regelverk påverkar företagares möjligheter att få finansiering från banksektorn för sina verksamheter. Ungefär 12 procent av småföretagen i Sverige upplever att bristande tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för deras tillväxt. Högst andel finns i Mellersta Norrland (17 procent). Problemet är särskilt stort bland företagare med utländskt ursprung, bland vilka en femtedel upplever problem med kapitalförsörjning. Även många unga företagare kämpar med kapitalförsörjning. Frågan om företagens kapitalförsörjning är ständigt aktuell, inte minst i en tid då coronapandemin, krig i Europa och ökad inflationstakt skapat betydande risker och osäkerhet i näringslivet.

Bankers utlåning till företag utgör en central del av näringslivets kapitalförsörjning, i Sverige liksom i omvärlden. Förutsättningarna för företagen att kunna få banklån är därför en viktig del av företagsklimatet. Tillväxtverkets studie av finansiering, som genomförs var tredje år, visar att andelen småföretag som ansökt om och beviljats lån och krediter gradvis har minskat från 34 procent år 2011 till 23 procent år 2020. En rapport för Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) når slutsatsen att nya regelverk införda i spåren av finanskrisen 2007–2009 har hämmat bankernas företagsutlåning. På grund av regelverken har det blivit svårare för nystartade framgångsrika företag att få banklån.

Sedan coronakrisen drog över världen under 2020 och 2021, har de större företagens bedömning av möjligheten att få banklån förbättrats, men det är fortsatt

svårt för de mindre företagen. I snitt för de fyra kvartalen under 2021, var det en tiondel av företagen med mer än 200 anställda som upplevde det svårare eller avsevärt svårare än normalt att finansiera verksamheten. Samma andel var en fjärdedel bland företagen med mindre än 20 anställda. En enkätstudie med medlemsföretag i Småföretagarnas Riksförbund indikerar att samverkan mellan banker och småföretagen i regel fungerar väl, men att det dock finns utrymme för förbättring. Tre fjärdedelar av medlemmarna svarar att bankskatten riskerar att leda till ökade kostnader för lån till små och medelstora företag.[1] Näringspolitiken bör utformas så att möjligheterna till samverkan mellan småföretag och banker förenklas, inte försvåras genom gradvis tilltagande reglering.

De senaste stresstesterna från European Banking Authority (EBA) visar att europeiska banker trots coronakrisen är mer stresståliga än de har varit i tidigare stresstester som EBA har genomfört. De svenska bankerna klarar sig dessutom bättre i krisscenarion än genomsnittet för samtliga europeiska banker. Det finns dock en uppenbar risk för guldplätering (överimplementering av internationella regelverk) när Sverige och andra EU-länder nu slutligen ska implementera Basel III-reglerna. Detta kommer att leda till högre kostnader för lån och därmed lägre nivå av ekonomisk aktivitet, samt göra det särskilt svårt för de mindre företagen att erhålla kapital. Våren 2023 är Sverige ordförande i ministerrådet (Europeiska unionens råd). En viktig fråga då är att införa de nya bankreglerna i EU på ett sätt som tar hänsyn till de mindre företagens förutsättningar.

- **Att undantaget som i dag finns i Basel III-regelverken för företag som saknar kreditvärdering blir permanent.** Mindre företag har sällan kreditvärdering. I stället baseras interaktionen mellan de mindre företagen och bankerna på lokal kännedom, och ofta många års eller årtionden av samverkan. Det finns nu ett undantag i de nya bankreglerna, som gör att bankerna kan fortsätta sin interaktion med företag utan kreditvärdering. Ifall undantaget tas bort, kommer de mindre företagen som saknar kreditvärdering (vilket rör sig om den stora majoriteten av mindre företag i Sverige) att betraktas som högre risk investeringar, och det blir både mera kostsamt och mindre sannolikt att företagen får finansiering. Den nödvändiga återhämtning av jobb och tillväxt som behövs för att Sverige ska återhämta sig från de senaste tidernas ekonomiska kriser kommer därmed att hämmas. Detta

1 Frågan ställdes innan den nya bankskatten hade trätt i kraft.

undantag behöver bli permanent, eftersom det spelar en avgörande roll för företagsamheten och jobbtillväxten.

- **Att Finansinspektionen ser över nya bindande regler om kreditriskhantering, som allvarligt kan försvåra och fördyra låneansökningar för små och medelstora företag.** Ökade byråkratiska krav kan i synnerhet drabba de små och medelstora företagen som har svårare att hantera dessa kostnader. Den ökade byråkratin kan även göra mindre uppgörelser olönsamma för bankerna. Regelverken höjer tröskeln och då kan även välfungerande mindre företag i behov av kapital få det svårt att få lån.

- **Att bankskatten avskaffas.** Den särskilda bankskatt som nyligen har införts kommer leda till minskad utlåning till nya och växande företag, dels ökar risken att fler banker i likhet med Nordea lämnar Sverige. Kostnaden kommer i stor utsträckning att hamna på företagen, med effekter på jobb och välstånd.

- **Att den statliga låneverksamheten till bland annat företag i glesbebodda delar av Sverige reformeras, så att fokus liksom i omvärlden läggs på statliga lånegarantier som underlättar för privata banker att stå för utlåningen.** Denna form av långivande kan leda till bättre förutsättningar för små och växande företag att lyckas med finansieringen, samtidigt som hushållning med skattepengar kan främjas genom högre effektivitet och bättre målstyrning.

Inledning: Banker och företag i symbios

Under 1800- och 1900-talen gick Sverige från att vara ett relativt fattigt land i utkanten av Europa till ett rikt välfärdssamhälle. Banksektorn spelade en nyckelroll i denna utveckling. De affärsbanker som växte fram i Sverige bidrog med investeringar som möjliggjorde ekonomisk utveckling samt en övergång till ett större kunskapsinnehåll i näringslivet.[2] De svenska företagens internationella tillväxt skedde hand i hand med de svenska bankernas internationalisering.[3] Studier har identifierat banksektorn som avgörande i Sveriges historiska ekonomiska utveckling.[4] En anledning till att Sverige klarade den stora depressionen väl var till exempel att bankerna bidrog med kapital till näringslivets återhämtning.[5] Den historiskt viktiga roll som bankerna spelade för näringslivets utveckling är viktig att påminnas om. I dagens näringspolitiska diskussioner identifieras nämligen sällan banksektorn som en styrka för svensk ekonomi, trots att den fortfarande är det.

Svenska banker är idag effektiva, vilket vi bland annat ser genom att deras driftkostnader enbart uppgår till 0,9 procent av de totala tillgångarna per år. Som visas i figur 1 är det en låg nivå i jämförelse med andra europeiska ekonomier. Danska banker har samma låga driftkostnader som i Sverige, medan nivåerna är klart högre i länder som Norge, Finland, Tyskland och Frankrike. Studien Konkurrensen i den svenska banksektorn, som togs fram 2019 av analysföretaget Copenhagen Economics på beställning av Svenska Bankföreningen, finner att de låga driftkostnaderna i Sverige förs vidare till kunderna, vilket leder till att utlåningsmarginalen (skillnaden mellan utlåningsräntan och upplåningskostnaderna) är bland de lägsta i Europa.[6]

2 Olsson (1994).

3 Marquardt (1994).

4 Se till exempel Inglis Palgrave (1873) samt Olsson (1994).

5 Larsson & Lindgren (1989), Grossman (1994).

6 Copenhagen Economics (2019).

> *”Tack vare effektiva banker får svenska företag lägre kostnader för kapitaltillförsel, vilket stärker deras konkurrenskraft. Men förutsättningen för samverkan mellan banker och företagen begränsas idag, på grund av tilltagande reglering och hot om bankskatt.”*

Tack vare effektiva banker får svenska företag lägre kostnader för kapitaltillförsel, vilket stärker deras konkurrenskraft. Men förutsättningen för samverkan mellan banker och företagen begränsas idag, på grund av tilltagande regleringar och hotet om en bankskatt. Nordea, en av landets största banker, har flyttat sitt huvudkontor till grannlandet Finland. En anledning till flytten är att Nordea efterfrågar förutsägbara avgifter och skatter i linje med vad banker i andra europeiska länder betalar.[7] Det finns ett tydligt behov av perspektivskifte i näringspolitiken, så att fokus åter läggs på hur banker och företag kan växa i symbios. Görs detta läggs förbättras förutsättningarna för ekonomisk tillväxt och jobbskapande.[8]

7 Sveriges Television (2018).

8 Dessa perspektiv har tidigare lyfts fram i ECEPR (2021), en tidigare rapport i denna serie.

Figur 1. Bankernas driftkostnader i Sverige och jämförbara länder

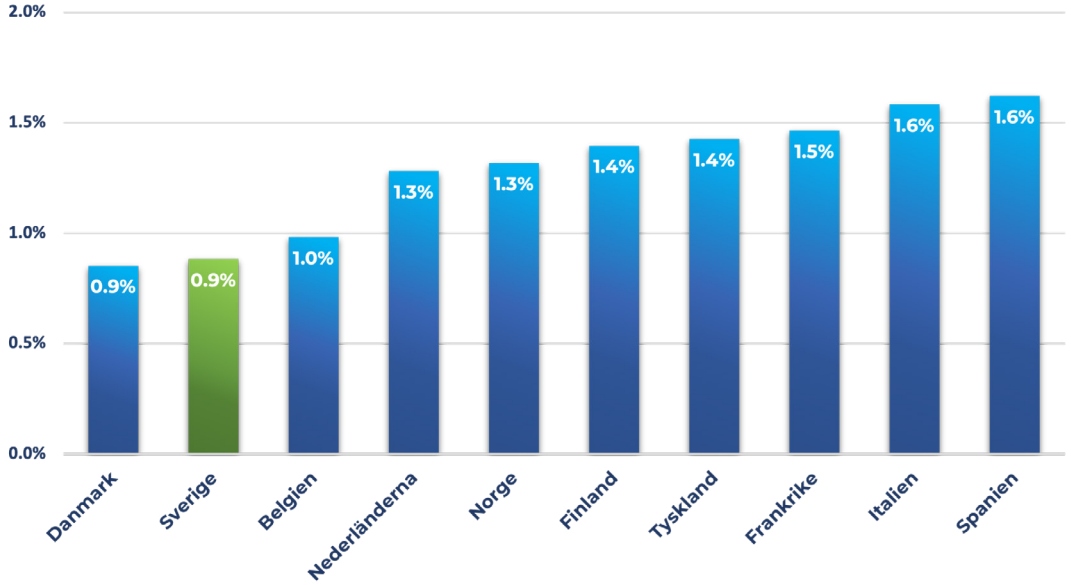

Källa: Copenhagen Economics (2019). Avser driftkostnader, för året 2017, som andel av bankernas tillgångar.

Självklart är det viktigt att banksektorn regleras för att minska risken för finansiella kriser. Men de svenska bankerna är redan stresståliga inför ekonomiska kriser och har låga nivåer av kreditförluster.[9] En viktig utgångspunkt är en förståelse av att svenska banker idag är välskötta, med låga risker. I figur 2 visas bankernas nödlidande lån som andel av samtliga lån, för Sverige och jämförbara länder. I Sverige har det under perioden 2015 till 2020 bara funnits 0,8 procent nödlidande lån bland bankerna, vilket är den lägsta nivån i jämförelsen.[10] Figuren visar att de svenska bankernas interaktion med låntagarna fungerar väl, samt att lånen har en lägre riskprofil än i jämförbara länder.

9 Copenhagen Economics (2020).

10 Internationella riktlinjer rekommenderar att lån klassificeras som nödlidande när betalningar av kapitalbelopp och ränta är 90 dagar eller mer förfallna eller när framtida betalningar inte förväntas tas emot i sin helhet. Andelen nödlidande lån är ett mått på banksystemets hälsa och stabilitet.

Figur 2. Bankernas nödlidande lån som andel av samtliga lån

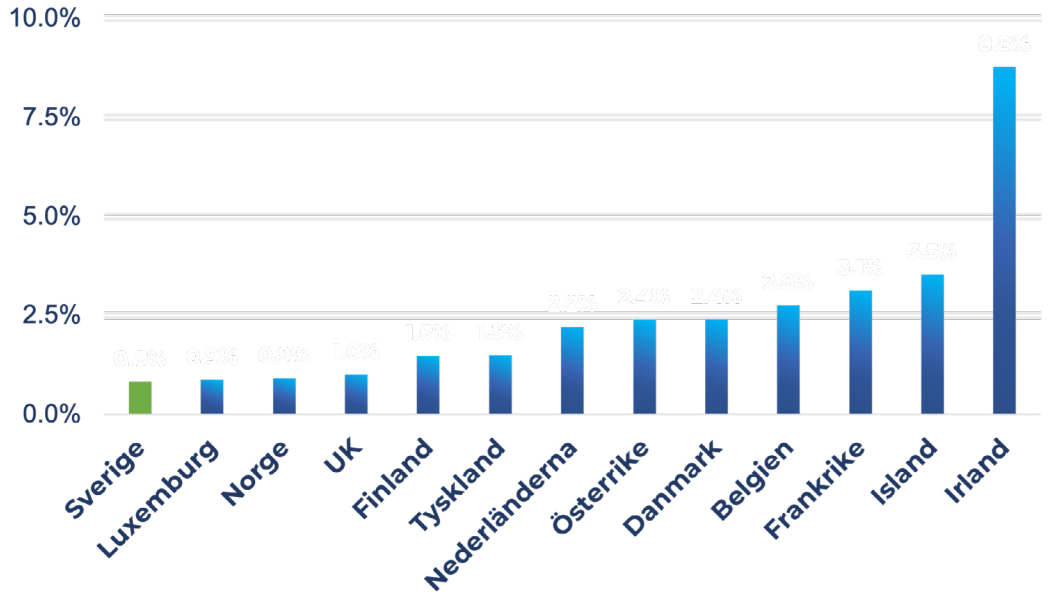

Källa: Världsbanken, WDI (World Development Indicators), genomsnittlig nivå för åren 2015 till 2020.

När EU och Sverige nu slutligen inför Basel III-reglerna, ett internationellt regelverk för banksektorn, finns tre uppenbara problem. Det första är att EU-kommissionens förslag på införandet av reglerna väntas leda till att välkapitaliserade banker som tar låga risker drabbas tyngre av nya krav på bankers kapital än banker med hög risk. Regeringen och de svenska EU-parlamentarikerna bör lyfta det uppseendeväckande med att svenska banker riskerar att drabbas så hårt just på grund av att de har låga risker i sin utlåning. Den andra risken är guldplätering, vilket är tendensen att svenska myndigheter överimplementerar de internationella regelverken.

Ett val som görs vid införandet av de färdigställda Basel III-regelverken i EU gäller hur pass mycket bankerna får ta hänsyn till riskkänslighet. Om de nya reglerna införs så att riskkänsligheten minskar, vore det en försämring. Överimplementering, med regler som inte tar hänsyn till riskprofil, kommer att leda till högre kostnader för bankerna vilka resulterar i en högre räntenivå för företagen som lånar. En studie av Copenhagen Economics når slutsatsen att den hårdare tillämpningen kommer att leda till en permanent nedgång i svensk BNP med 0,7 procent, motsvarande 40 miljarder kronor varje år,

utan större påverkan på risknivån.[11]

Den tredje utmaningen handlar om företag som saknar kreditvärdering. Mindre företag har sällan kreditvärdering, och deras interaktion med bankerna baseras i stället på lokal kännedom, och ofta flera år eller årtionden av samverkan. I de nya bankreglerna finns idag ett undantag, som gör att bankerna kan fortsätta sin interaktion med företag utan kreditvärdering. Undantaget är dock ännu inte permanent, och om det tas bort kommer de mindre företagen (varav den stora majoriteten saknar kreditvärdering) att betraktas som högre risk investeringar. Då blir det mera kostsamt och mindre sannolikt att företagen får finansiering. En ny studie från Copenhagen Economics visar att undantaget också påverkar bankerna. Ifall det behålls, behöver svenska banker öka sin kapitaltäckning med 8 procent för att vara i linje med Basel III-reglerna. Om det inte behålls, behöver kapitaltäckningen öka med ytterligare 6 procent.[12]

Näringspolitiken bör ha som mål att åstadkomma en smart reglering av banksektorn, som också tar hänsyn till hur interaktionen mellan banker och företag fungerar. Vart åttonde företag i såväl industrin som tjänstesektorn identifierar tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder (figur 3). Som lyfts fram senare i denna rapport är det särskilt yngre företagare och företagare med utländskt ursprung, som upplever stora problem med kapitalförsörjning (figur 7 och 8). I branscherna handel, energi, vatten och el, samt hotell och restaurang, är det en femtedel eller fler av företagen som upplever en bristande tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder (figur 4).

Längre fram i denna rapport redovisas dessutom svaren från två enkätundersökningar genomförda med medlemsföretagen i Småföretagarnas Riksförbund, i november 2021 och januari 2022. Enkätundersökningarna bekräftar att många mindre företag upplever problem med kapitalförsörjningen. En majoritet på 86 procent av småföretagen anser att möjligheten till banklån spelar en viktig roll för de små och medelstora företagen, medan 76 procent menar att införandet av bankskatt riskerar att driva upp kostnaden för lån till små och medelstora företag.

11 Copenhagen Economics (2021).

12 Copenhagen Economics (2022).

Ett annat problem är att Finansinspektionen tidigare hade allmänna råd om kreditriskhantering och nu har övergått till bindande regler i form av föreskrifter. Som Näringslivets Regelnämnd (NNR) lyft fram kommer fler och mera detaljerade bindande regler att innebära en ökad administration och ökade kostnader både för bankerna och deras företagskunder. Resultatet av kraven och det ökade pappersarbetet riskerar bli att framför allt de mindre företagen får svårare jämfört med idag att få kredit, vilket hämmar tillväxten.[13]

Figur 3. Andel företag som anser att tillgång till lån och krediter är stort tillväxthinder

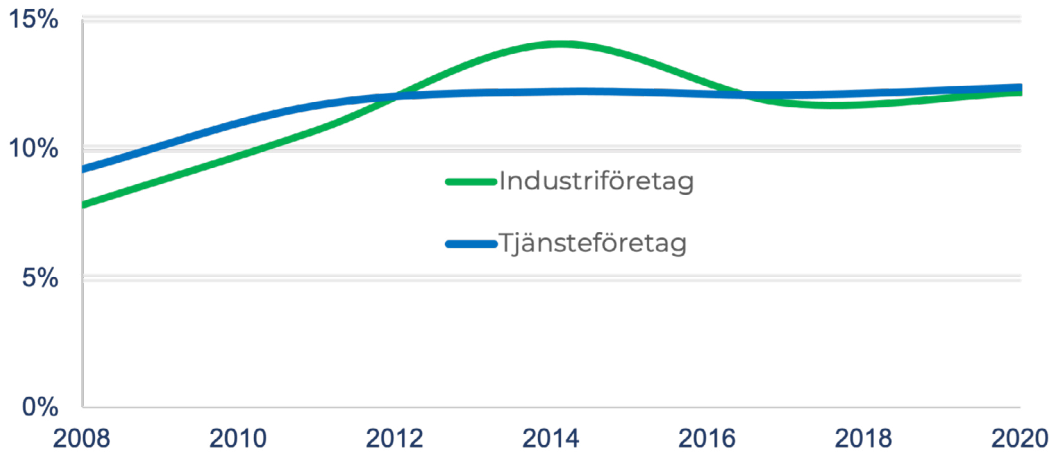

Källa: Tillväxtverket.

Figur 4. Andel företag som anser att tillgång till lån och krediter är stort tillväxthinder

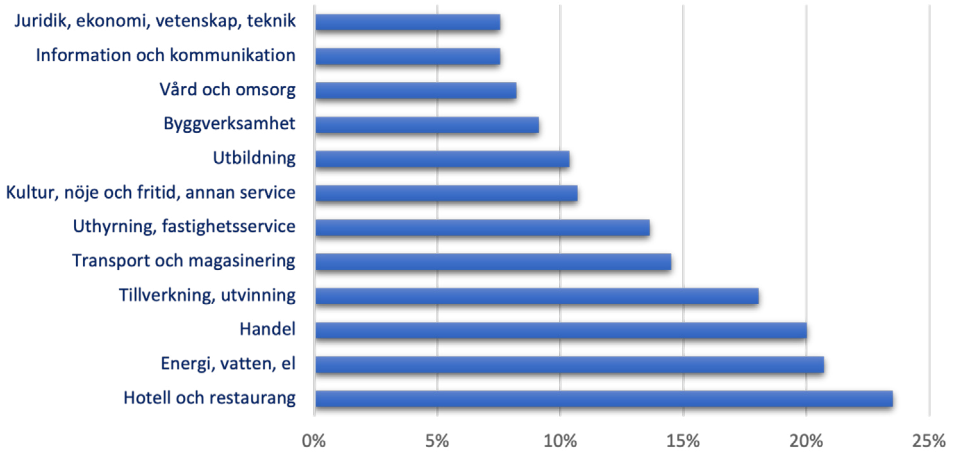

Källa: Tillväxtverket, data för 2020.

13 NNR (2018), s. 3.

> *”Näringspolitiken i Sverige har som målsättning att stimulera fler och växande företag, så att tillväxten och jobbskapande stimuleras – men samtidigt saknas fokus på hur interaktionen mellan bankerna och företagen kan stärkas. Här finns en påtaglig möjlighet till konstruktiv förändring.”*

Näringspolitiken i Sverige har som målsättning att stimulera fler och växande företag, så att tillväxten och jobbskapande stimuleras - men samtidigt saknas fokus på hur interaktionen mellan bankerna och företagen kan stärkas. Här finns en påtaglig möjlighet till konstruktiv förändring. Ett näringspolitiskt perspektivskifte behövs där den svenska banksektorns styrka identifieras som en konkurrensfördel för näringslivet. Fokus bör ligga på hur interaktionen mellan näringslivet och banksektorn kan främjas, så att tillväxt och jobbskapande stimuleras.

Denna rapport syftar till att fördjupa förståelsen för hur detta näringspolitiska skifte kan bli möjligt, genom att lyfta fram relevant data och forskning kring banksektorn och dess interaktion med näringslivet. Lösningen är en implementering av regelverken som görs utifrån en helhetsförståelse. Genom smart politik blir det möjligt att undvika att guldplätering av internationella regelverk hämmar företagens kapitalförsörjning. Det är en nödvändig process för att säkerställa att interaktionen mellan bankerna och företagen fungerar väl - vilket i sin tur i betydande utsträckning kan stärka möjligheten till jobbskapande och ekonomisk tillväxt. Sveriges historia visar tydligt att tillväxten gynnas när bankerna och företagen ges goda möjligheter att växa tillsammans.

Sammanfattning

- Banksektorn spelade en nyckelroll i Sveriges historiska utveckling. Än idag har svenska banker ovanligt låga driftkostnader, vilket ger låga kostnader för näringslivets kapitalförsörjning.

- Näringspolitiken har dock bortsett från hur interaktionen mellan bankerna och företagen kan stärkas, utan i stället fokuserat på att beskatta och reglera bankerna ytterligare. Detta trots att svenska banker redan har ett stabilt system, med lägre andel nödlidande lån än jämförbara länder.

- När EU nu implementerar Basel III-reglerna finns uppenbar risk för guldplätering, tendensen att svenska myndigheter överimplementerar internationella regler eller har kvar omotiverat höga nationella regler. Om kapitalgolvkraven införs så att de fungerar som ett parallellt krav jämte de nationella, kan hänsyn tas till enskilda bankers riskprofil. Alternativet är en hårdare tillämpning som skulle minska svensk BNP med 40 miljarder per år, utan större påverkan på risknivån.

- Redan idag identifierar en femtedel eller fler företag inom handel, energi, vatten och el, samt hotell och restaurang, bristande tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder.

- Regelverken behöver utformas utifrån en helhetsförståelse. En bankskatt och ett hårdare regelverk kan väntas göra det ännu svårare för företagen att få det kapital som de behöver för att expandera.

Bankerna och Sveriges välståndsresa

Bankväsendet har genom historien fungerat som en möjliggörare för näringslivet. De första handelsbankerna startades i Italien under renässansen, då den moderna marknadsekonomin utvecklades genom en blandning av österländska och västerländska influenser. Tidigare banker hade dock grundats långt innan dess. Genom att studera antika dokument har forskare funnit att världens första företag utvecklades i Babylon och Assyrien redan för cirka 4 000 år sedan. Samtidigt uppstod de första bankerna som utfärdade lån till jordbrukare och handlare.[14]

En av de äldsta lagtexterna är Hammurabis lagar. Denna lagbok från Babylon är cirka 3 750 år gammal och har spelat en avgörande roll för framväxten av det moderna rättsväsendet. Bland annat har den påverkat den klassiska europeiska lagstiftningen i antika Grekland och Rom. Hammurabis lagbok omfattar flera lagar om hur tvister ska lösas mellan finansiella investerare och entreprenörer, samt mellan entreprenörer som handlar med varandra.[15] Det är en tydlig illustration av att företagare och finansiella investerare har samverkat med varandra sedan civilisationens begynnelse.

Den första banken i Sverige var Stockholms Banco, som grundades av den holländska entreprenören Johan Palmstruch. Stockholms Banco startade sin verksamhet 1657, och kom snart att utmärka sig genom att ge ut kreditivsedlar.[16] I Stockholm Banco utvecklades de första fullt utvecklade banknoterna (sedlarna) i Europa.[17] År 1664 upphörde verksamheten och fyra år senare grundades i stället Riksens Ständers Bank, som bytte namn till Sveriges Riksbank. Riksbanken är världens äldsta centralbank.[18]

14 Se en mer utförlig beskrivning i Sanandaji (2018). Homer (1977) pekar på att sumeriska dokument visar att systematisk användning av krediter för att finansiera investeringar i jordbruk och annan näringsverksamhet förekom i Mesopotamien redan för cirka 5 000 år sedan.

15 Sanandaji (2018).

16 Weston (2012), s. 20.

17 Heckscher (1932).

18 Edvinsson, Jacobson & Waldenström (2018).

Det bankväsende som växte fram i Stockholm under 1600-talets andra hälft låg före sin tid och inspirerade banksektorns utveckling i övriga Europa. Under 1800-talet tog den svenska banksektorns utveckling fart. Sveriges första sparbank grundades år 1820 i Göteborg och året därefter öppnades landets andra sparbank i Stockholm. Bankerna uppmuntrade till både sparande och investeringar, och främjade därmed tillväxten i samhällsekonomin. Efter finanskrisen i slutet av 1800-talet växte de kommersiella bankerna fram som den främsta finansiären av Sveriges export.[19]

> *”Palgrave drar slutsatsen att den tidiga utvecklingen av ett modernt bankväsende är en viktig förklaring till den starka välståndsutvecklingen i Sverige.”*

År 1873 publicerade Robert Harry Inglis Palgrave en studie i Journal of the Royal Statistical Society om utvecklingen av Europas tidiga bankväsende. Studien noterar att medan banker i Venedig, Genua, Amsterdam och Hamburg grundades tidigare än den första banken i Stockholm, var den bankverksamhet som utvecklades i Stockholm unikt avancerad. Riksbanken blev en föregångare till det avancerade bankväsende som växte fram i Europa under 1700- och 1800-talet. Palgrave drar slutsatsen att den tidiga utvecklingen av ett modernt bankväsende är en viktig förklaring till den starka välståndsutvecklingen i Sverige.[20]

De framgångsrika svenska storföretagen ökade under 1900-talet gradvis sin internationella närvaro. I samband med detta skedde en tilltagande internationalisering bland affärsbankerna. Denna ökade internationella närvaro möjliggjorde för svenska företag att hantera betalningar och investeringar på ett globalt plan.[21] Bankerna spelade också en viktig roll i Sveriges återhämtning från den dittills största ekonomiska krisen: den stora depressionen.

---

19 Olsson (1994).

20 Inglis Palgrave (1873), s. 117. Modern forskning, till exempel Ghosh (2016), stärker bilden av att banksektorn är en kunskapsintensiv del av näringslivet, som genom aktivt och passivt lärande växer med ökad produktivitet.

21 Marquardt (1994).

> *”En bland flera förklaringar till varför Sverige klarade återhämtningen från den stora depressionen väl är att nya företag växte fram under och strax efter krisen. Securitas, SAAB och Gunnar Dafgård är exempel på företag som startades i Sverige i kölvattnet av den stora depressionen och kom att bidra med betydande antal arbetstillfällen. Kapitalförsörjningen via banker fungerade väl i Sverige, vilket fick fart på ekonomin.”*

I samband med den stora depressionen minskade antal arbetstillfällen i Sverige med cirka 170 000 mellan 1930 och 1933, vilket innebar att cirka 6 procent av jobben i ekonomin gick förlorade. Men Sverige tog sig förhållandevis snabbt ur krisen och redan 1935 fanns det fler arbetstillfällen jämfört med innan krisen slog till.[22] Sverige och de andra nordiska länderna hade ett lägre fall i bruttonationalprodukten (BNP), liksom snabbare återhämtning av ekonomisk produktion, jämfört med andra utvecklade ekonomier.[23]

En av flera förklaringar till varför Sverige klarade återhämtningen från den stora depressionen väl är att nya företag växte fram under och strax efter krisen. Securitas, SAAB och Gunnar Dafgård är exempel på företag som startades i Sverige i kölvattnet av den stora depressionen och kom att bidra med betydande antal arbetstillfällen. Kapitalförsörjningen via banker fungerade väl i Sverige, vilket fick fart på ekonomin.

Mats Larsson och Håkan Lindgren noterar i en studie att det svenska bankväsendet klarade sig ”också i internationell jämförelse synnerligen bra under depressionsåren i början av 1930-talet. Då inlåningen i bankerna ökade - samtidigt som investeringstakten hölls låg - förbättrades affärsbankernas likviditet avsevärt.”[24] Richard Grossman skriver i en studie att Sverige tillhör de utvecklade ekonomier vars banksektor uppvisade en

22 Krantz (1997).

23 Honningdal Grytten (2008).

24 Larsson & Lindgren (1989), s. 27.

stor stabilitet under den stora depressionen.[25]

Under 1900-talets mitt ökade Sveriges reglering av kreditmarknader, vilket innebar att obligationsmarknaden framför allt användes för bostadsprojekt. Fram till 1960-talets slut dominerades sparbankernas utlåning av krediter till privatpersoner samt för bostadsbyggande. Under 1970-talet började dock sparbankerna att medvetet eftersträva en ökad andel näringslivskrediter.[26] Sedan dess har bankerna fortsatt att vara viktiga finansiärer av större liksom mindre företag.

En välutvecklad banksektor samt utvecklade strukturer för reglering av finansiella aktörer har också varit en tillgång för svensk ekonomi under återhämtningen från senare tiders ekonomiska kriser. Lars Jonung undersöker i en studie varför Sverige så väl återhämtade sig från 1990-talskrisen. Han finner bland annat att snabba och effektiva beslut togs kring finansiell reglering, bland annat för att undvika moral hazard (att finanssektorns risktagande ökar då förluster skiftas över på skattebetalarna i tider av ekonomisk kris).[27]

Det finns även en nära koppling till försäkringsmarknaden. Försäkringslösningar behövs typiskt för att mildra risker till acceptabla nivåer, så att bankfinansiering blir möjligt. Mike Adams och medförfattare finner ett historiskt samband mellan banksektorns utveckling, försäkringsmarknaden och den ekonomiska tillväxten i Sverige under perioden 1830 till 1998. Studien pekar på att liberaliseringar av marknaden för försäkringsgivare sedan 1970-talet har varit relaterat till bankernas ökade utlåning, och därmed bidragit till den ekonomiska utvecklingen i landet.[28] Det är ett exempel på hur banksektorn i samverkan med andra delar av näringslivet drivit på den samhällsekonomiska utvecklingen.

25 Grossman (1994).

26 Larsson (1993).

27 Jonung (2009).

28 Adams m.fl. (2009).

> *”Det är lite högre andel av företagarna i Sverige som identifierar tillgång till finanser som det största problemet, jämfört med i grannländer som Danmark, Finland och Tyskland. Att stärka kapitalförsörjningen är en avgörande del av näringspolitiken, med särskild betydelse för de nya och växande företagen.”*

Sammanfattningsvis har banksektorn spelat en avgörande roll i Sveriges välståndsresa – en roll som ofta glöms bort i den näringspolitiska diskussionen. Denna viktiga roll riskerar att undermineras av en bankskatt och överimplementering av internationella bankregelverk. Att stärka kapitalförsörjningen är en avgörande del av näringspolitiken, med särskild betydelse för de nya och växande företagen.

Sammanfattning

- Världens första företag utvecklades i Babylon och Assyrien för cirka 4 000 år sedan. Samtidigt uppstod de första tidiga bankerna. Hammurabis lagar, en av de äldsta lagtexterna, reglerar hur tvister ska lösas mellan finansiella investerare och entreprenörer. Genom historien har banker och företag vuxit fram i symbios.

- Det bankväsende som växte fram i Stockholm under 1600-talets andra hälft var före sin tid och inspirerade banksektorns utveckling i övriga Europa. År 1873 drog en vetenskaplig studie slutsatsen att Sveriges starka ekonomiska tillväxt var nära kopplad till utvecklingen av ett modernt bankväsende.

- Under den stora depressionen tillhörde Sverige de länder vars banksektor uppvisade stor stabilitet. Bankerna lånade ut medel till nya och växande företag, vilket bidrog till att Sverige snabbt återhämtade sig från den största krisen som då skådats.

- Den viktiga roll som bankerna spelade i Sveriges välståndsresa glöms ofta bort i den näringspolitiska diskussionen – där fokus i stället läggs på bankskatter och striktare regelverk, utan någon hänsyn till hur det

kan påverka ekonomin.

- Idag är det 6 procent av företagarna i Sverige som identifierar tillgång till finanser som det största problemet. Det är en något högre andel jämfört med grannländerna, vilket visar att det finns en möjlighet till förbättring.

Småföretagens kapital-försörjning och bankerna

Företagande är avgörande för jobben och tillväxten, men en del av företagen i Sverige upplever idag att det är svårt att få tillgång till kapital för att växa. Figur 5 är en karta över Sverige, som visar hur stor andel av företagen i olika regioner av landet som upplever att tillgång till lån och krediter är ett stort tillväxthinder. Ungefär 12 procent av företagarna i de olika delarna av Sverige upplever att det är så, med något lägre nivåer i södra Sverige och något högre nivåer i västra Sverige och norra Sverige. Högst andel finns i Mellersta Norrland, där drygt 17 procent av småföretagen anser att tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för tillväxt, medan lägst andel är 10 procent i Småland med öarna samt i Norra Mellansverige.

Figur 5. Andel småföretag som anser att tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för tillväxt.

Stockholm	12,7%
Östra Mellansverige	11,6%
Småland med öarna	10,0%
Sydsverige	11,5%
Västsverige	12,7%
Norra Mellansverige	10,2%
Mellersta Norrland	17,4%
Övre Norrland	15,0

Källa: Tillväxtverket, SCB befolkningsdata och egna beräkningar. Data för 2020 eller när det saknas framtidsskrivning av data för 2017. Framtidskrivning har genomförts för Dalarnas och Gävleborgs län, baserat på antagandet att utvecklingen där har varit samma som för samtliga företagare i Sverige.

Bland företagare med svensk bakgrund är det knappt 11 procent som upplever att tillgång till lån och krediter är ett stort tillväxthinder, medan samma andel är knappt 20 procent bland företagare med utländsk bakgrund (se figur 6). En uppdelning på ålder visar att knappt 16 procent av företagarna som är 30 år eller yngre upplever problemet, medan nivån är drygt 12 procent bland företagare som är äldre än så (se figur 7).

Det framträdande mönstret är därmed att unga och utrikes födda företagare har särskilda svårigheter med finansiering. Det är i sig inte förvånande, eftersom unga och utrikes födda typiskt har mindre eget kapital som kan utgöra säkerhet vid lån. Däremot illustrerar det tydligt hur grupper som har en svagare ekonomisk ställning är de som påverkas mest av förutsättningarna till att få lån.

Figur 6. Andel företagare med utländsk och svensk bakgrund, som anser att tillgång till lån och krediter är stort tillväxthinder

Figur 7. Andel företagare med olika ålder, som anser att tillgång till lån och krediter är stort tillväxthinder

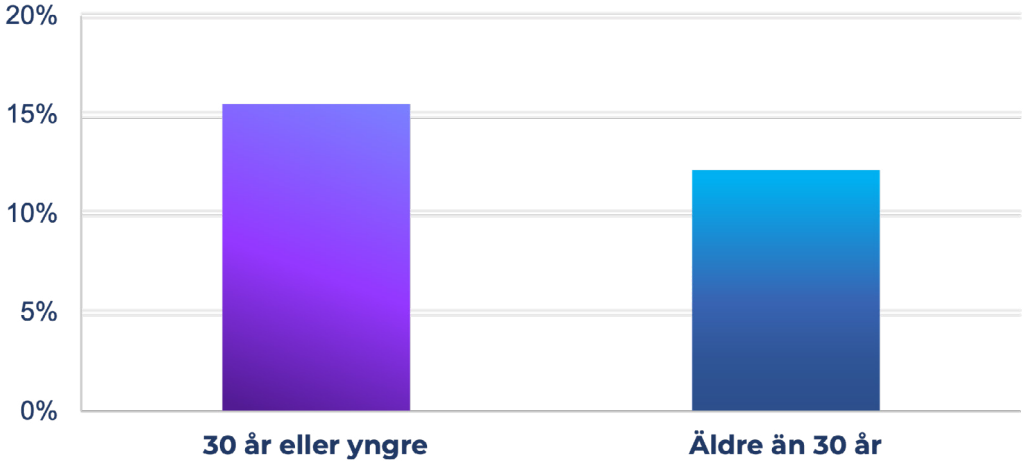

Källa: Tillväxtverket, data för 2020.

> *"Forskningslitteraturen visar att extern kapitalförsörjning är viktig i synnerhet för företag som satsar på olika former av innovationer eller befinner sig i en tillväxtfas."*

Långivare och investerare fyller en central funktion i samhällsekonomin genom att tillföra kapital till näringslivet. Joseph Schumpeter är en nationalekonom vars forskning har varit avgörande för förståelsen av entreprenörskapet och disruptiv innovation. Redan 1911 lyfte Schumpeter fram att finansiella intermediärer (banker och andra finansiella aktörer som bidrar med tillväxtkapital) är viktiga dels för ekonomisk tillväxt, dels för att främja innovation. Anledningen är att banker och andra finansiärer bidrar med kapital till företag som driver på nya affärskoncept och teknologier.[29] Forskningslitteraturen visar att extern kapitalförsörjning är viktig i synnerhet för företag som satsar på olika former av innovationer eller befinner sig i en tillväxtfas.[30]

I antologin Perspektiv på kapitalförsörjning, som publicerades av Tillväxtverket 2017, noterar analytikern Jörgen Lithander att det i policysammanhang finns ett starkt fokus på riskkapital som extern kapitalkälla till näringslivet. Riskkapital är ett samlingsnamn som omfattar alla tillskott av kapital till

29 Schumpeter (1911).

30 Se genomgång av Svensson (2017).

företag som inte utgörs av lån. Lithander lyfter fram att riskkapital spelar en viktig roll i samhällsekonomin, men är samtidigt enbart väl lämpat för en viss del av näringslivet. För majoriteten av företagen är egna medel och banklån den främsta finansieringsformen:

> *”Det finns i policysammanhang en stark tilltro till instrumentet riskkapital. För rätt företag, i rätt situation, kan det också vara mycket effektivt. Men det kan finnas anledning att erinra om att finansieringsformen inte är en lösning för majoriteten av den svenska företagsstocken. Den är lämplig endast för ett begränsat antal företag med mycket hög tillväxtpotential. För den absoluta majoriteten företag är egna medel och banklån de viktigaste finansieringsformerna.”*[31]

En anledning är att riskkapital fokuserar på ett mindre antal företag med hög tillväxtförmåga, typiskt i branscher präglade av hög risk. Majoriteten av näringslivet utgörs av företag som drivs i branscher med lägre tillväxtpotential samt även lägre risk. Dessutom har företagare i allmänhet en preferens för att behålla ägandet av sin verksamhet. En svensk studie av tusen slumpmässigt utvalda företag visar att hela 90 procent av respondenterna har oberoende och kontroll som viktiga motiv för sitt företagande.[32] För en betydande del av de små och växande företagen är därmed egna besparingar samt banklån den främsta finansieringsformen. Investeringar i företagen leder till att produktiviteten per anställd ökar, vilket i sin tur höjer inkomsterna för företagen och för de anställda.

31 Lithander (2017), s. 120.

32 Johansson, Palmberg & Bornhäll (2013).

Figur 8. Finansieringstrappan

Företagens finansieringsmöjligheter kan liknas vid en trappa, som illustreras i figur 8. Det första steget är att finansiera verksamhet och investeringar med företagets egna intäkter, eller företagsägares egna medel. Om detta inte är möjligt är det andra steget att utgå från lånekapital, vilket i regel är banklån. Företag kan på detta vis erhålla medel utan att ge upp ägarandelar i bolaget. Det tredje steget är att sälja ägarandelar till investerare, till exempel riskkapitalbolag. Banklån är en betydelsefull form av finansiering för företagen, i kombination med egna medel och försäljning av ägarandelar.

En betydande del av de svenska bankernas verksamhet är utfärdande av lån till inhemska företag (se figur 9). Bankerna lånade totalt ut 1 463 miljarder kronor till företagen, i september 2021, vilket motsvarade 47 procent av bankernas totala utlåning. Övriga monetära finansinstitut (till exempel bostadsinstitut, offentliga aktörer på finansmarknaden, finansbolag och investeringsfonder) lånade ut totalt 1 036 miljarder kronor ytterligare till företagen, vilket motsvarar 23 procent av deras samlade utlåning.

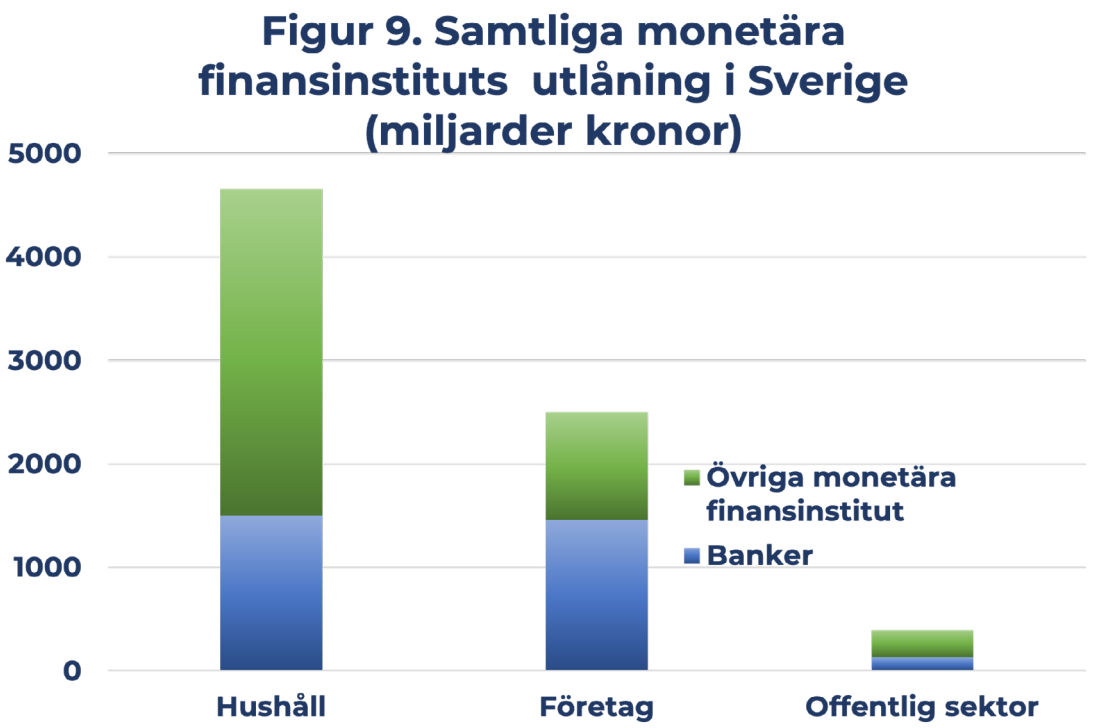

Källa: SCB, Finansmarknadsstatistik. Data för 30 september 2021.
Exkluderar utlåning till andra finansiella monetära finansinstitut.
Övriga monetära finansinstitut utgörs av bostadsinstitut, finansbolag, kommun- och företagsfinansierande institut, monetära värdepappersbolag

Ett framträdande mönster är att bankerna har ungefär lika stor utlåning till hushåll (framför allt för finansiering av bostadsköp) som till företagen, medan andra monetära finansinstitut lånar ut betydligt mera till hushållen än till företagen. Banker investerar dessutom i obligationer utgivna av svenska företag, vilket är en annan kompletterande kanal till företagsinvesteringar. Obligationer ges typiskt ut av mer mogna företag. Små och växande företag tar traditionella banklån. Det händer även ofta att företagare tar ut privatlån för att investera i det egna företaget.[33]

> *”Bankers utlåning till företag utgör sammanfattningsvis en central del av kapitalförsörjningen till näringslivet, i Sverige liksom i omvärlden. Företagens förutsättningar att kunna få banklån är därmed en viktig del av företagsklimatet.”*

33 Se till exempel Svenska Dagbladet (2016).

Även internationellt är banker en central aktör för näringslivets kapitalförsörjning. Forskning från USA visar till exempel att banker samt nätbaserade långivare är de främsta källorna till finansiering av små och medelstora företag i USA.[34] Samma mönster framträder i Europa, där nära hälften av de små och medelstora företagen svarar att banklån är relevanta för deras verksamheter.[35] Bankers utlåning till företag utgör sammanfattningsvis en central del av näringslivets kapitalförsörjning, i Sverige liksom i omvärlden. Företagens förutsättningar att kunna få banklån är därmed en viktig del av företagsklimatet.

34 Federal Reserve Banks of Atlanta, Boston, Chicago, Cleveland, Kansas City, Minneapolis, New York, Philadelphia, Richmond, St. Louis, San Francisco (2019, 2020).

35 Europeiska kommissionen (2019a).

Sammanfattning

- Ungefär 12 procent av småföretagen i Sverige upplever att bristande tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för deras tillväxt. Högst andel finns i Mellersta Norrland, där drygt 17 procent av småföretagen anser att tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för tillväxt.

- Problemet är större bland företagare med utländskt ursprung, av vilka 20 procent upplever problem med kapitalförsörjning. Även unga företagare har stora problem med kapitalförsörjning. Regelverk som höjer trösklarna för lån slår särskilt hårt mot de grupper som redan idag upplever problem.

- Forskningen visar att extern kapitalförsörjning är särskilt viktig för företag som satsar på olika former av innovationer eller befinner sig i en tillväxtfas.

- Enligt den senaste statistiken från september 2021, hade bankerna lån på 1 463 miljarder kronor till företagen, medan övriga monetära finansinstitut lånade ut ytterligare 1 036 miljarder kronor.

- Bankers utlåning till företag utgör en central del av näringslivets kapitalförsörjning, i Sverige liksom i omvärlden. Företagens förutsättningar att kunna få banklån är därför en viktig del av företagsklimatet.

Företagares upplevelse av kapitalförsörjning

Som lyftes fram i föregående avsnitt identifierar 12 procent av företagarna i Sverige, enligt Tillväxtverkets siffror, bristande tillgång till lån och krediter som ett stort hinder för deras tillväxt. Men hur stor del av företagen identifierar tillgång till finansiering som det största problemet i verksamheten? Svaret på denna fråga ges av Europeiska centralbanken, som under september till oktober 2021 ställde frågor om finansiering till småföretagare i olika europeiska länder.

Som visas i figur 10 identifierar drygt 6 procent av företagarna i Sverige tillgång till finansiering som det största problemet i verksamheten. Det är på ungefär samma nivå som Irland och Frankrike, och klart lägre än i Island. Andelen som upplever detta problem i Sverige är dock lite högre än i jämförbara länder som Danmark, Finland och Tyskland. I Storbritannien och Belgien är det knappt 5 procent av småföretagare som anser att tillgång till finansiering är det största problemet i deras verksamheter. Vi ser därmed att problemet med finansiering borde kunna vara mindre i Sverige, eftersom bankerna har låga driftskostnader och en låg andel nödlidande lån i Sverige, och trots att de svenska räntorna är relativt låga. Det verkar vara något annat som ligger bakom de upplevda problemen. Det finns därför goda skäl i sammanhanget att undersöka hur regelverken försvårar interaktionen mellan banker och de mindre företagen i Sverige.

> *”Vi ser därmed att problemet med finansiering är ovanligt stort i Sverige, trots att bankerna har låga driftskostnader och låg andel nödlidande lån i Sverige, och trots att de svenska räntorna är relativt låga. Det finns goda skäl i sammanhanget att undersöka hur regelverken försvårar interaktionen mellan banker och de mindre företagen i Sverige.”*

I Europeiska centralbankens undersökning framkommer att hälften (51 procent) av småföretagen i Sverige antingen nu eller framöver förlitar sig på krediter från banker för finansiering. En tredjedel (33 procent) svarar att deras verksamheter utöver krediter också förlitar sig på banklån. En knapp femtedel (18 procent) svarar att de förlitar sig på andra lån än lån från banker. Den framträdande bilden är att de krediter och lån som banksektorn ger är betydelsefulla för många av de svenska småföretagen.

Figur 10. Andel småföretag som identifierar tillgång till finanser som det största problemet i verksamheten

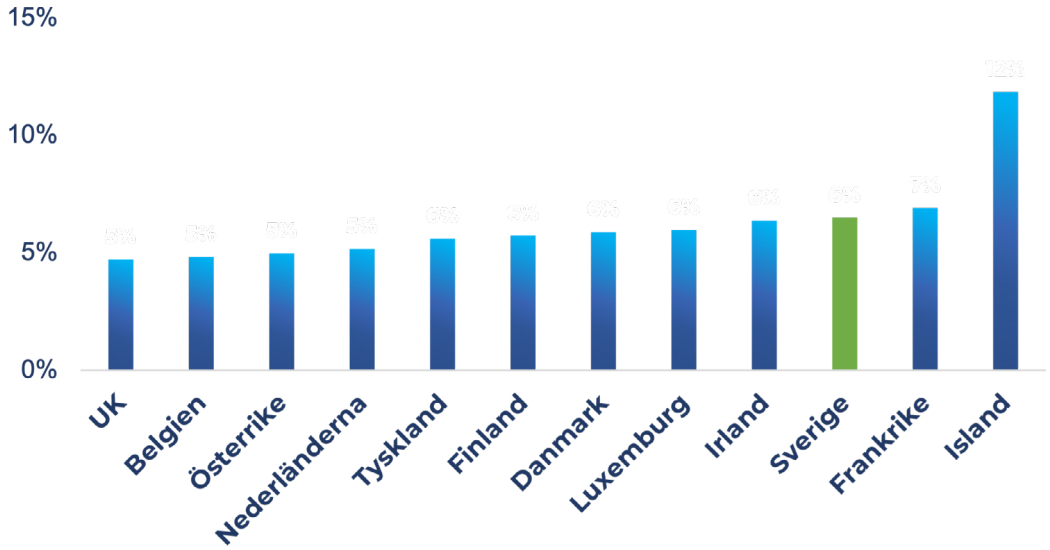

Källa: Europeiska centralbanken (2021), studie om tillgång till finanser, våg 25, september till oktober 2021.

Banker underlättar betalningar och likviditet, erbjuder olika lösningar för riskhantering och säkring av tillgångar, finansierar företagens expansion och stöttar dessutom företagen med rådgivning kring till exempel investeringar och internationell expansion. Med den bakgrunden kring banksektorns betydelse för näringslivet är det oroväckande att flertalet studier pekar på att det i Sverige har blivit svårare för företag att få banklån jämfört med tidigare. Tillväxtverkets enkätundersökning ”Företagens villkor och verklighet”, som genomförs vart tredje år, visar att småföretag i mindre utsträckning än tidigare ansökt om och beviljats lån och krediter. Andelen småföretag som ansökt om och beviljats lån och krediter har gradvis minskat från 34,1 procent år 2011 till 22,9 procent

år 2020.[36] Undersökningen för 2020 genomfördes strax innan utbrottet av coronapandemin, och fångar därmed utvecklingen innan pandemin.

Anders Bornefalk har i en rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) analyserat företagens förutsättningar att finansiera sin verksamhet över tid. Med hjälp av en speciellt framtagen databas visas i rapporten att företagens skuldsättningsgrad, liksom andelen av företagen som hade banklån, minskade under perioden mellan 1998 och 2010. Alla typer av företag omfattades av denna förändring, samtidigt som nedgången var störst bland de mindre och de nystartade företagen. Bornefalk noterar att flera faktorer har påverkat utbudet av kapital negativt. Som respons till finanskrisen 2007 till 2009 säkrade bankerna sin finansiella ställning genom att minska utlåningen till företag. De nya regelverk som infördes till följd av finanskrisen (Baselreglerna) har hämmat bankernas företagsutlåning. En slutsats i studien är att i samband med finanskrisen blev det ”svårare för nystartade företag att meritera sig för banklån genom ett framgångsrikt företagande under åren efter start.”[37]

I figur 11 visas andelen av företagen, av olika storlekar, som upplever att det är ”svårare än normalt” eller ”avsevärt svårare än normalt” att finansiera företagens verksamhet. Under och efter finanskrisen 2007 till 2009 upplevde en betydande del av företagen att de hade svårigheter med att få lån. Situationen förbättrades efter krisen, och framför allt mellan åren 2015 och 2017 upplevde relativt få företag det som svårt att finansiera verksamheten. I slutet av 2018 samt under 2019 syns vad som kan vara början på ett trendskifte i kurvan, då andelen som upplever problem med finansiering åter börjat öka. Första kvartalet 2020 skjuter andelen som upplever problem i höjden, till följd av coronapandemin och den ekonomiska recession som den orsakat.

36 Tillväxtverket. Andelen företag som sökt om och inte beviljats lån och krediter har samtidigt varit relativt stadig (4,8 procent 2011 jämfört med 3,1 procent 2020). En möjlig förklaring är att företagen är medvetna om att det har blivit svårare att få lån, och anpassat sig till denna verklighet. En annan möjlig förklaring är att många företag har haft möjlighet att täcka sina kapitalbehov via egenfinansiering.

37 Bornefalk (2014), s. 7.

Figur 11. Andel företagare som upplever det "svårare än normalt" eller "avsevärt svårare än normalt" att finansiera företagets verksamhet

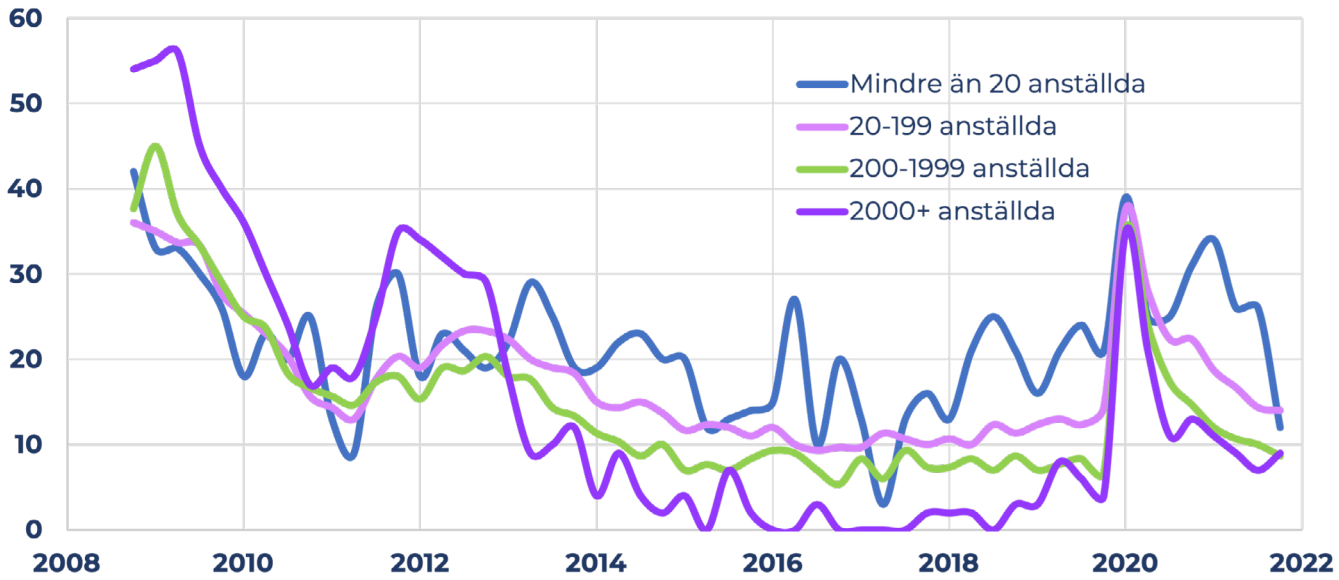

Källa: Konjunkturinstitutet och egna beräkningar. Data för företag med 20-19 har räknats fram som snittet för kategorierna företag med 20-49, 50-99 sam anställda, medan data för företag med 200-1999 anställda har räknatt fram s

Senaste data, för 2021, visar på en intressant och oroväckande trend. Medan de större företagen har gått mot ett läge där relativt få upplever svårigheter med att finansiera verksamheten, återstår problemet i hög grad för de mindre företagen. Bland företag med 200 eller fler anställda upplevde en tiondel, i snitt under samtliga fyra kvartal under 2021, det svårare eller avsevärt svårare än normalt att finansiera verksamheten, medan samma andel var en fjärdedel (25 procent) bland företagen med mindre än 20 anställda.

Dessa siffror är värda att reflektera kring, då framväxten av nya jobb och ekonomiskt värdeskapande hämmas när de mindre företagen har svårt att få finansiering. Sverige befinner sig i ett läge där det finns behov av att förbättra de mindre företagens kapitalförsörjning. De mindre företagens upplevda problem minskade sista kvartalet av 2021, då förväntningar fanns om att svensk ekonomi äntligen skulle återhämta sig - då den ekonomiska nedgången i samband med coronapandemin såg ut att nå ett slut. Kort därefter drogs dock världen i en ny kris, i samband med Rysslands invasion av Ukraina. Problemen kvarstår därmed.

> *”Senaste data, för 2021, visar på en intressant och oroväckande trend. Medan de större företagen har gått mot ett läge där relativt få upplever svårigheter med att finansiera verksamheten, återstår problemet i hög grad för de mindre företagen.”*

Volker Burns och Margaret Fletcher undersöker i en studie vilka förutsättningar som gör det mest sannolikt att svenska banker beviljar företagslån till småföretag. De visar att riskbenägenhet har en negativ effekt på sannolikheten att få lån. Den kompetens som finns i affärsprojektet, erfarenhet hos företagsledaren och tidigare ekonomisk framgång har alla positiv effekt på förutsättningen att få lån. Studien visar att bankers utlåning till småföretag baseras på rationella val. Svårigheter över tid att få lån kan därmed reflektera förändrade villkor bland företagen som söker om lån.[38]

En annan närliggande fråga är att banksektorn har hämmats av regelverk så att lån till nya och växande företag i begränsad utsträckning utfärdas av banker. Den engelska forskaren Marc Cowling noterar i en analys publicerad av Tillväxtverket att banklånen till företag i Sverige har en snäv spridning av räntenivåer, vilket indikerar att riskanpassad utlåning begränsats.[39] Innovativt företagande är per definition riskabelt. Affärsänglar, venture capital och private equity-aktörer är exempel på investerare som investerar i företag med hög tillväxtförmåga och tillhörande hög risk för misslyckande. Banker kan också utvecklas som långivare till innovativa företag, genom att ge lån med hög ränta kopplad till affärer med högre risk. För att nå dit behöver regleringen och beskattningen av banksektorn ses över, så att bättre villkor skapas för banker att ge lån med högre riskprofil. Resultatet av den policymiljö som idag styr banksektorn är att en del framför allt nya och växande företag har svårt att få kapitalförsörjning via banker.

Inför denna studie har en attitydundersökning genomförts bland medlemmarna i Småföretagarnas Riksförbund, genom att frågor skickats ut via förbundet. Småföretagarnas Riksförbund representerar drygt 30 000 företagare i Sverige, med fokus på mindre verksamheter och med

38 Bruns & Fletcher (2008).

39 Cowling (2017).

omfattande geografisk spridning bland medlemsföretagen.

Enkäten skickades ut under andra november 2021, och besvarades av 51 företagare. Den visade att 47 procent av företagen hade lån/kredit, medan 45 procent inte hade det och inte heller hade ansökt om det. Andelen som hade ansökt men inte beviljats lån eller kredit uppgick till 8 procent (se figur 12). Svaren indikerar att de småföretagare som söker lån och kredit från banker typiskt också får det, men att det finns en andel som inte beviljas lån.

I figur 13 visas den relation som företagen har till bankerna. Av de medlemsföretag som svarade på Småföretagarnas Riksförbunds enkät uppgav 41 procent att de har en mycket god eller en god relation till banken, medan 8 procent har en ansträngd relation. Inga av företagen uppgav att de har en mycket ansträngd relation. Ytterligare 25 procent svarade att de har en neutral relation till banken, medan resterande 25 procent angav att de inte har någon egentlig kontakt med banken. Över lag indikerar svaren att de småföretag som har en interaktion med banken typiskt upplever att relationen antingen är neutral eller god, medan relativt få har en ansträngd relation till banken.

Figur 12. Har företaget lån/kredit hos en kreditgivare?
Svar från medlemmar i Småföretagarnas Riksförbund, november 2021

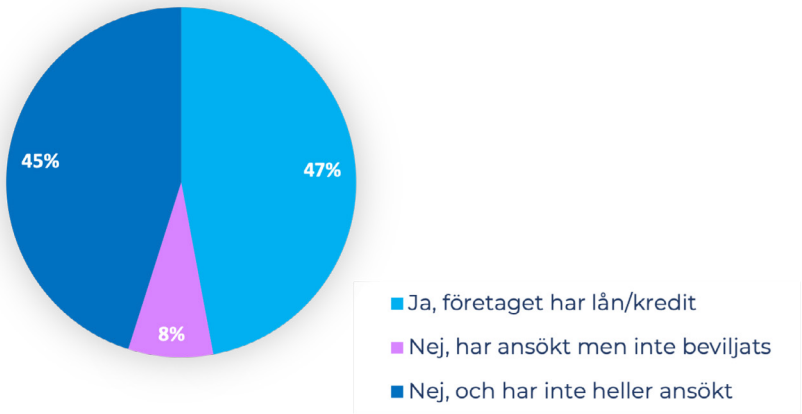

Figur 13. Vilken relation har företaget till den/de bank(er) som ni har konto hos? Svar från medlemmar i Småföretagarnas Riksförbund, november 2021

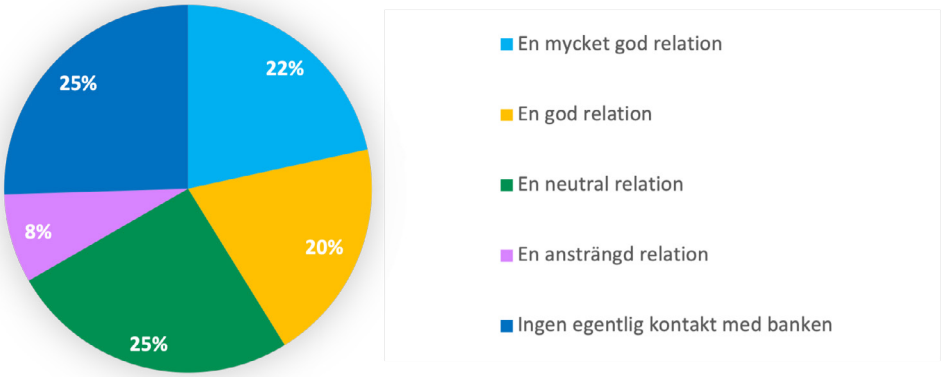

På frågan hur företagen upplever bankens bemötande, är det 26 procent som upplever att det fungerar dåligt eller mycket dåligt (figur 14). Här finns tecken på att interaktionen skulle kunna förbättras, åtminstone för en del av småföretagen. Samtidigt är det 43 procent som upplever att banken bemöter dem bra eller mycket bra och 20 procent som anser att det vare sig är bra eller dåligt.

Figur 14. Hur ser ni på bankens bemötande med er som företagskund? Svar från medlemmar i Småföretagarnas Riksförbund, juni 2020

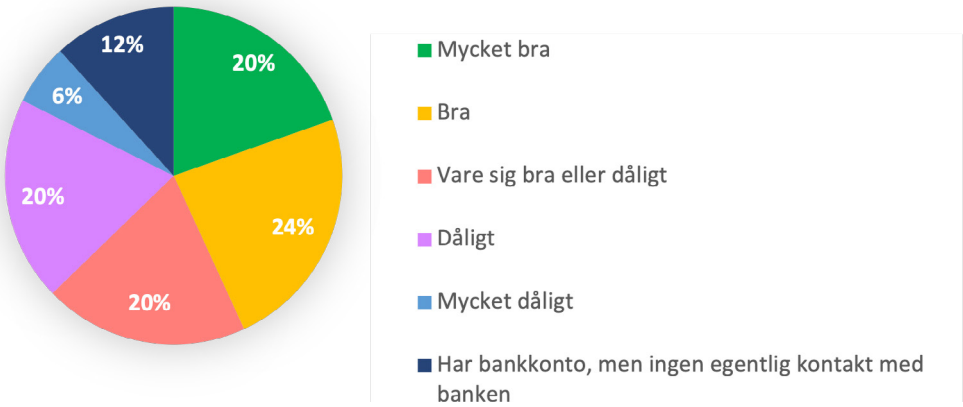

Banksektorns möjligheter och incitament att ge lån till små och medelstora företag borde betraktas som en viktig näringspolitisk fråga. Bättre förståelse bör skapas för hur regleringar och skatter påverkar möjligheten till långivande och låntagande. Dagens näringspolitik har inte detta holistiska fokus, utan verkar å ena sidan för att ytterligare reglera och beskatta banksektorn för att minska på finansiella kriser och å andra sidan för att stimulera långivande via en rad olika statliga program. Överreglering och överbeskattning av banksektorn riskerar dock att drabba samhällsekonomin utan att minska finansiella risker.

För svensk ekonomi skulle det vara bra om Sverige skulle tänka om när det gäller guldplätering, det vill säga överimplementering av internationella regelverk som berör banker och andra institutionella finansiärer. Överreglering skapar nämligen en kostnad för interaktionen mellan banker och företagen, vilket särskilt drabbar de mindre företagen (mindre investeringar blir inte av, då kostnaden med reglering är relativt sett större jämfört med större investeringar). Innan vi övergår till att diskutera frågan om guldplätering, är det dock värt att studera de svenska bankernas förmåga att hantera framtida kriser. Som visas i nästa avsnitt har European Banking Authority (EBA) i sitt senaste stresstest funnit att europeiska banker över lag har stärkt sin motståndskraft inför framtida kriser. Dessutom framkommer att svenska banker är särskilt väl rustade att hantera dessa kriser. Därmed kan näringspolitikens fokus läggas på att stärka möjligheten till utlåning.

Sammanfattning

- Medan det är 12 procent av småföretagen i Sverige som upplever att bristande tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för deras tillväxt, är det 6 procent som upplever det som det största problemet i verksamheten. Denna andel är lite högre i Sverige än i jämförbara länder som Danmark, Finland och Tyskland.

- Tillväxtverkets studie av företagens möjligheter till finansiering, som genomförs med tre års mellanrum, visar att andelen småföretag som ansökt om och beviljats lån och krediter har gradvis minskat från 34 procent år 2011 till 23 procent år 2020.

- En rapport för Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) når slutsatsen att de nya regelverk som infördes som svar på finanskrisen 2007 till 2008 har hämmat bankernas företagsutlåning. På grund av regelverken har det blivit svårare för nystartade framgångsrika företag att meritera sig för banklån.

- Sedan coronakrisen slog till under 2020 och 2021, har de större företagens bedömning av möjligheten att få banklån förbättrats, men det är fortsatt en stor svårighet för de mindre företagen.

- I snitt för de fyra kvartalen under 2021 var det en tiondel av företagen med 200+ anställda som upplevde det svårare eller avsevärt svårare än normalt att finansiera verksamheten. Samma andel var en fjärdedel bland företagen med mindre än 20 anställda.

- Svaren från medlemsföretagen i Småföretagarnas Riksförbund indikerar att samverkan mellan banker och småföretagen i regel fungerar väl, men att det dock finns utrymme för förbättring. Näringspolitiken bör utformas så att möjligheterna till samverkan mellan småföretag och banker förenklas.

Svenska banker är stresståliga

European Banking Authority (EBA) är en myndighet som genomför stresstester av EU:s banker. Sommaren 2021 publicerade EBA sin senaste stresstest av 50 europeiska banker, som tillsammans förvaltar 70 procent av EU:s banksektors samlade tillgångar. Det förra stresstestet genomfördes 2018 och EBA drar slutsatsen att bankerna sedan dess har byggt upp sitt kapital och nu är väl rustade inför framtida kriser. Trots coronakrisen var de europeiska bankerna bättre rustade inför framtida kriser än någon gång tidigare i EBA:s stresstester.[40] Samtidigt som studien visar att europeiska banker över lag klarar ekonomisk stress väl, framkommer även att de svenska bankerna klarar sig bättre jämfört med genomsnittet för europeiska banker.

> *" Samtidigt som studien visar att europeiska banker över lag klarar ekonomisk stress väl, framkommer även att de svenska bankerna klarar sig bättre jämfört med genomsnittet för europeiska banker."*

Ett mått för att analysera bankers riskprofil är att se till fullt laddade kärnprimärkapitalrelationer, CET1 - eller på engelska fully loaded CET1 capital ratios. Det är en beräkning av förhållandet mellan riskfyllda tillgångar och samtliga tillgångar hos bankerna. Bland samtliga EU-banker var nivån av kapitaltäckning 15 procent i slutet av 2020, och väntas i scenariot med en ekonomisk kris under 2023 minska till 10,2 procent. Det är relativt höga nivåer, då kravet i regelverken är att nivån ska ligga ovan 4,5 procent. Som visas i figur 15 klarar sig de europeiska bankerna klart över denna nivå såväl när det kommer till hur situationen faktiskt var i bankerna i slutet av 2020, samt hur den förväntas vara om en ny ekonomisk kris uppstår 2023.

De fullt laddade kärnprimärkapitalrelationerna, CET1, är 17,8 procent i de undersökta svenska bankerna, för slutet av 2020. I ett scenario med ekonomisk kris under 2023 ökar nivån till 15,4 procent bland de svenska

40 EBA (2021).

bankerna. Framför allt under krisscenariot ser vi att de svenska bankerna har mer stabila kapitalrelationer i genomsnitt än alla andra undersökta europeiska banker. I rapporten analyseras även övergångsgrundade kärnprimärkapitalrelationer, CET1, för att se hur bankernas kapitalkrav ser ut baserat på nya förväntade regelverk. Dessa resultat visas i figur 16, och är i grunden mycket lika dem som visas i föregående figur. Med de nya liksom de tidigare regelverken ser vi att europeiska banker över lag är väl rustade inför en kommande kris, och att de svenska bankerna är särskilt förberedda.

Figur 15. Fullt laddade kärnprimärkapitalrelationer, CET1

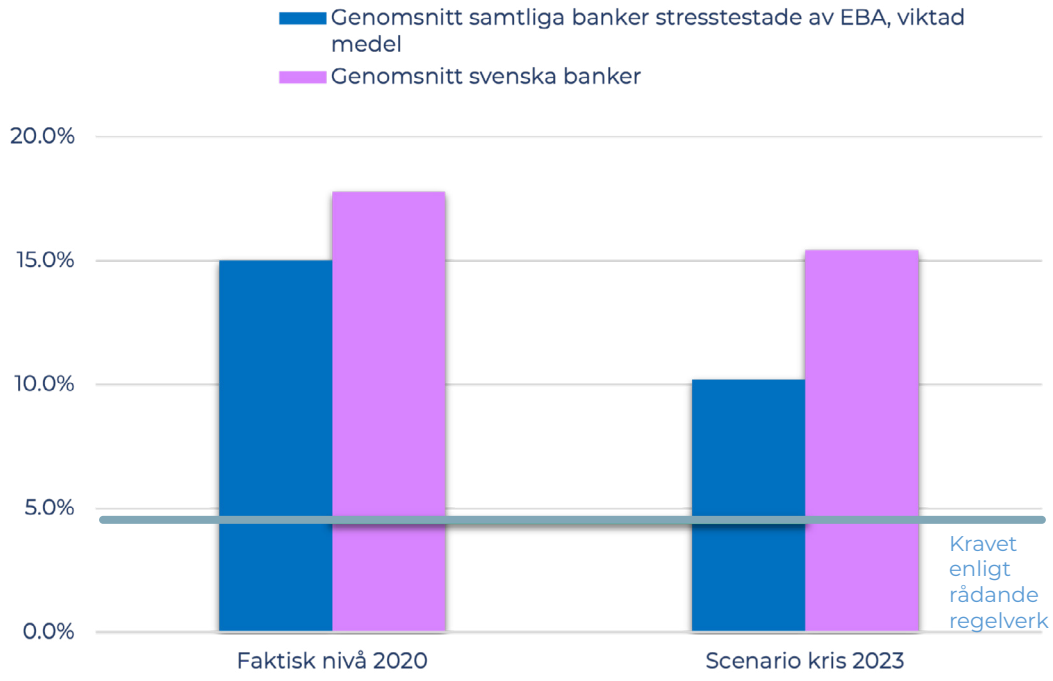

Källa: EBA 2021 EU-wide stress test.

Figur 16. Övergångsgrundande kärnprimärkapitalrelationer, CET1

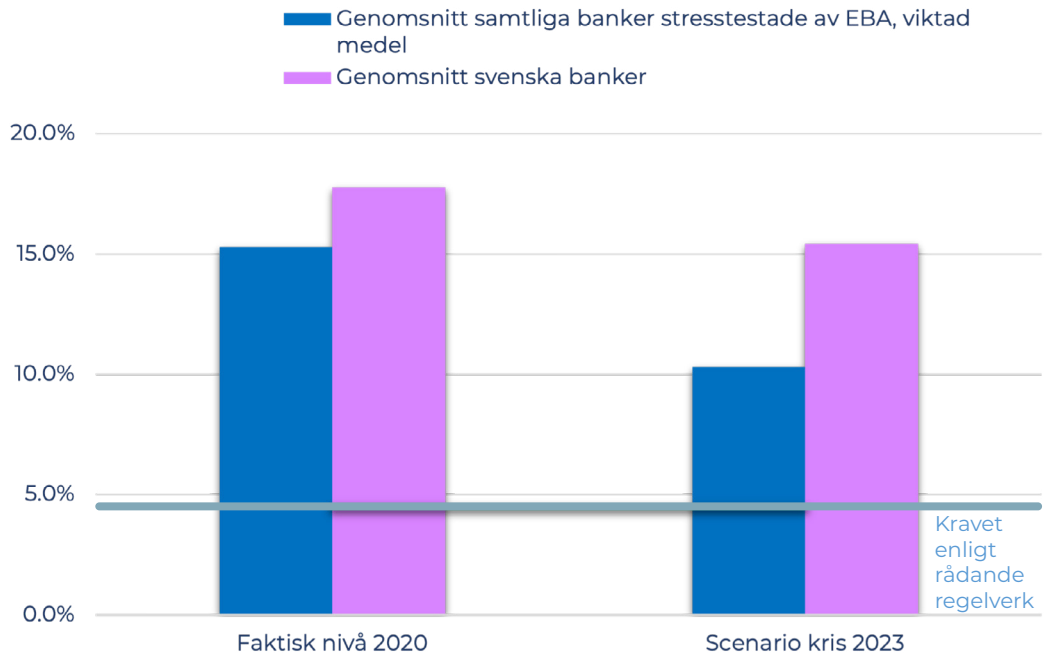

Källa: EBA 2021 EU-wide stress test.

Ett annat mått är bankernas fullt laddade skuldsättningsgrader - eller på engelska fully loaded leverage ratios. Detta är mått på bankernas kärnkapital jämfört med deras totala tillgångar. I figur 17 visas hur bankernas skuldsättningsgrader ser ut i det faktiska läget för slutet av 2020, samt i ett krisscenario 2023. Nivån i de undersökta svenska bankerna är 4,9 procent under 2020, lite lägre än 5,6 procent som är genomsnittet för samtliga undersökta banker i EU. Under krisscenariot faller nivån till 4,3 i samtliga EU-banker, men i Sverige är fallet enbart till 4,6 procent. Det vill säga att under krisscenariot klarar sig de svenska bankerna bättre sett även till detta mått. Figur 18 visar övergångsmässiga skuldsättningsgrader baserat på övergångsgrundande beräkningar (anpassade till framtida regelverk). Resultaten är närmast identiska som i föregående figur, och även här är det tydligt att bankerna i Sverige står bättre rustade inför ett krisscenario 2023 jämfört med samtliga andra banker som undersökts.

Sammantaget framträder bilden av att de europeiska bankerna har blivit mera stresståliga jämfört med framtida kriser, än i tidigare mätningar,

trots coronakrisen. Dessutom är de svenska bankerna mindre känsliga för framtida kriser än genomsnittet för europeiska banker. Detta är i linje med tidigare observationer av att de svenska bankerna även efter en kris skulle tillhöra de mest stabila i Europa.[41] Det finns en avvägning mellan att reglera bankerna hårt, och att ha en tillåtande attityd för att stimulera utlåning. Givet att svenska banker redan är stresståliga, finns skäl att rikta fokus från hur de hårdare kan regleras till vad som krävs för att stimulera ökad utlåning till näringslivet, särskilt de mindre och växande företagen i behov av kapital.

41 Svenska Bankföreningen (2018).

Figur 17. Fullt laddade skuldsättningsgrader

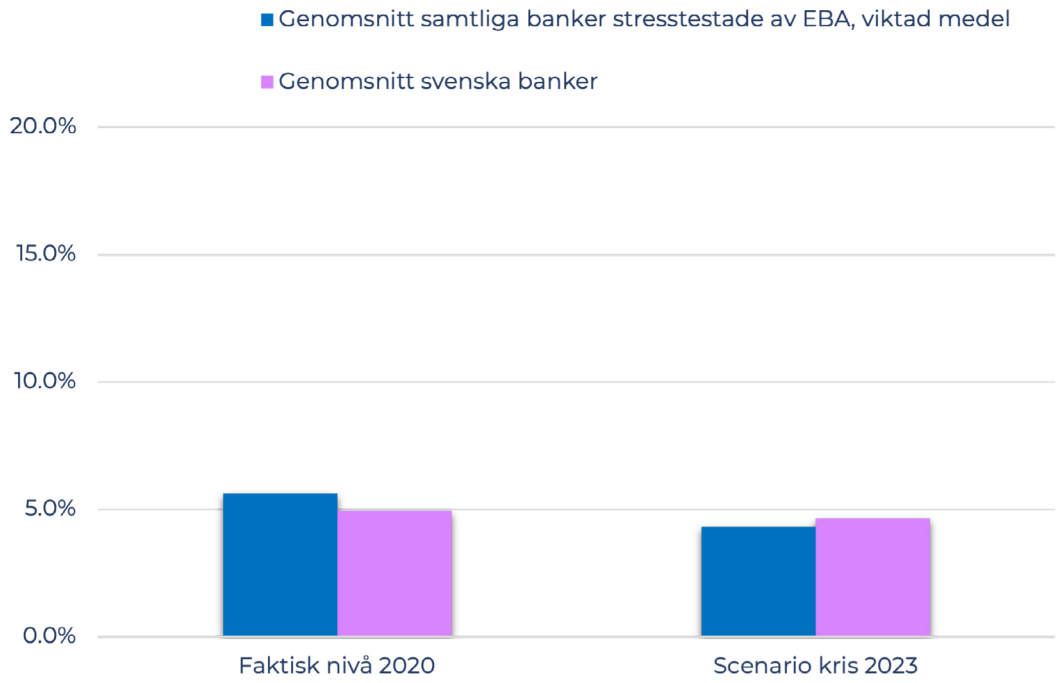

Källa: EBA 2021 EU-wide stress test.

Sammanfattning

- European Banking Authority (EBA) är en myndighet som genomför stresstester av bankerna i EU. Deras senaste studie visar att europeiska banker trots coronakrisen är mer stresståliga än de har varit i tidigare stresstester som EBA har genomfört.

- Ett annat mönster som framkommer är att de svenska bankerna som ingår i EBA:s stresstester är särskilt väl rustade för ett krisscenario 2023, än genomsnittet för samtliga undersökta banker i EU.

- De svenska bankerna är mera stresståliga inför ett krisscenario 2023 sett till de fyra olika mått som EBA undersöker (fullt laddade kärnprimärkapitalrelationer, övergångsgrundade kärnprimärkapitalrelationer, fullt laddade skuldsättningsgrader, övergångsgrundande skuldsättningsgrader).

- Det finns en avvägning mellan hård reglering, och att stimulera bankers utlåning till näringslivet. Givet att svenska banker redan är stresståliga, och behovet av återhämtning är så stark i näringslivet, finns skäl att fokusera på att stimulera interaktionen mellan bankerna och företagen, snarare än ytterligare hård reglering.

Figur 18. Övergångsmässiga skuldsättningsgrader

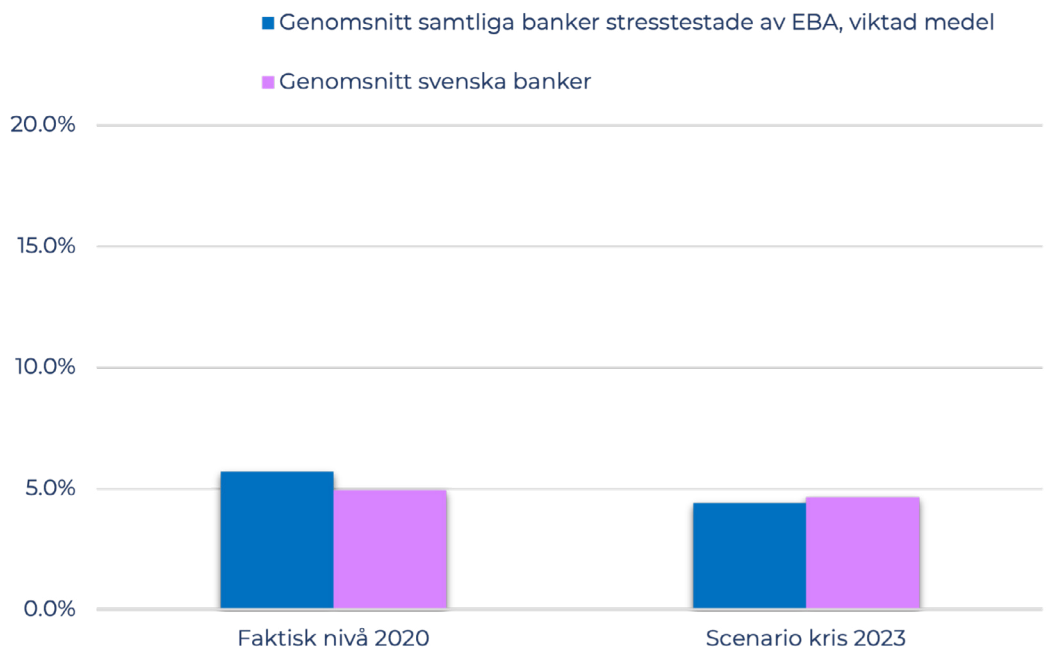

Källa: EBA 2021 EU-wide stress test.

Guldplätering av bankregelverk

I slutet av 2017 kom det internationella samarbetsorganet Baselkommittén överens om de sista beståndsdelarna i ett internationellt bankregelverk för kapitaltäckning, ofta kallat Basel IV. Detta är en vidareutveckling av Basel III-regelverket, som slutligen håller på att implementeras i Sverige och andra delar av världen. Basel III-reglerna kan dock implementeras på olika sätt och i Sveriges fall styrs implementeringen i hög utsträckning av EU:s reglering. Ambitionen med regelverket är skapa en internationell standard, samt att dessutom höja lägsta nivån på kapitaltäckning.

Den viktiga frågan kring implementering handlar om kapitaltäckning. Regelverken kan implementeras via schablonkrav på kapitaltäckning, ett så kallat ”golv”, som inte tar hänsyn till låga risker i utlåningen. Exempelvis kommer ett svenskt företagslån, förenklat uttryckt, att behandlas som lika riskfyllt som ett indiskt eller mexikanskt. I Sverige kan därför kapitalkraven öka med 30 procent enligt Finansinspektionen, medan grekiska bankers kapitalkrav endast ökar med 4 procent.[42] Bankerna kan lösa de ökade kapitalkraven på olika sätt: antingen skär de ner på utlåningen till främst företag och/eller så tvingas de lägga kostnaderna på kunderna.

En förståelse av guldplätering behövs för att undvika överreglering. EU styrs genom förordningar och direktiv. Förordningar är direkt bindande och gäller som lag. Direktiv är bindande i den mening att ett visst resultat ska uppnås, men det är upp till medlemsländerna hur direktiven ska genomföras. Minimidirektiv anger den nivå som samtliga medlemsstater måste uppfylla, inom det området som ska harmonieras, men medlemsländerna har möjlighet att gå ännu längre i lagstiftningen. Att införa striktare nationella krav och särregler kallas för guldplätering.

42 Finansinspektionen (2019).

> *”Guldplätering sker till exempel genom att svenska myndigheter ställer högre regelkrav, inte alls eller bara delvis utnyttjar möjligheter till undantag, eller att sanktioner och andra efterlevnadsmekanismer används som är strängare än vad direktivet kräver.”*

Som Näringslivets Regelnämnd (NNR) lyft fram finns i Sverige ofta en tendens till guldplätering med överreglering som följd. Guldplätering sker till exempel genom att svenska myndigheter ställer högre regelkrav, inte alls eller bara delvis utnyttjar möjligheter till undantag, eller att sanktioner och andra efterlevnadsmekanismer används mer än vad direktivet kräver.[43] Som tidigare noterat handlar en central avvägning om företag som saknar kreditvärdering. Det undantag som finns nu i Basel III-reglerna för företagen utan kreditvärdering, behöver behållas - annars fördyras och försvåras utlåning till de mindre företagen betydligt.[44] Denna fråga kommer att behandlas på EU-nivå, och när Sverige under våren 2023 är ordförande i ministerrådet, finns god möjlighet att lyfta fram detta viktiga vägval för småföretagens finansiering.

En mildare tillämpning vore i linje med Internationella valutafonden IMF:s utvärdering av europeiska banker, som indikerar att de svenska bankernas rådande kapitaliseringsnivåer redan är på nivåer där kostnaden av ökad kapitalisering överstiger fördelarna.[45] Det är också i linje med Europeiska kommissionens målsättning att införandet av Basel III ska ske på så sätt att det ökar motståndskraften, utan att leda till signifikant ökning av kapital kraven. Kommissionen skriver i en kommunikation av tillämpningen av de nya reglerna, från slutet av oktober 2021: ” Förslaget syftar till att stärka motståndskraften, utan att det leder till betydande ökningar av kapitalkraven. Den begränsar den övergripande effekten på kapitalkraven till vad som är nödvändigt, vilket kommer att upprätthålla konkurrenskraften för EU:s banksektor.”[46]

---

43 NNR & Regelrådet (2012), NNR (2015).

44 Copenhagen Economics (2022).

45 IMF (2017).

46 Europeiska kommissionen (2021), egen översättning från engelska.

Det finns även skäl att se över nya bindande regler om kreditriskhantering, vilka kan försvåra och fördyra låneansökningsprocessen för små och medelstora företag. En god kreditriskhantering bidrar till att banker, kreditinstitut och värdepappersbolag blir mer motståndskraftiga. Men Finansinspektionen som tidigare hade allmänna råd om kreditriskhantering, har övergått till bindande regler i form av föreskrifter. De gällande allmänna råden samt de föreslagna föreskrifterna innehåller regler om hur banker ska identifiera, mäta, internt rapportera, styra och ha kontroll över sina kreditrisker, samt hur de ska utföra kreditprövningar. Som Näringslivets Regelnämnd (NNR) lyft kommer fler och mer detaljerade bindande regler innebära ökad administration och ökade kostnader både för bankerna och deras företagskunder.

NNR förklarar att detta kan förväntas slå hårt mot de mindre företagen: ”Små och medelstora företag har mindre möjligheter än stora företag att ta fram de underlag för kreditriskbedömning som bankerna behöver enligt regelverket. Bankerna kan därför behöva kräva ytterligare och mer utförliga underlag av dessa förtag. Detta medför ökade administrativa kostnader för små och medelstora företag och kan leda till minskade möjligheter att hitta finansiering. Detta kan i sin tur leda till försvårad kreditgivning och få negativa effekter för tillväxten.”[47] Det finns därmed goda skäl att se över reglerna, och möjligtvis återvända till att ge allmänna råd snarare än bindande regelverk.

En av frågorna till medlemmarna i Småföretagarnas Riksförbund handlar om huruvida införandet av en särskild bankskatt bedöms leda till en risk för ökad kostnad för lån till de små och medelstora företagen. Frågan ställdes i slutet av 2021, strax innan bankskatten de facto infördes. Knappt 2 procent av de tillfrågade svarare nej på denna fråga, medan en klar majoritet på 76 procent svarar ja, och övriga vet ej eller avstår från att svara (figur 19). Medlemmarna i Småföretagarnas Riksförbund bedömer alltså att bankskatten medför risker för de små och medelstora företagens verksamhet.

> *”Medlemmarna i Småföretagarnas Riksförbund bedömer alltså att bankskatten medför risker för de små och medelstora företagens verksamhet.”*

47 NNR (2018), s. 3.

Figur 19. Om en bankskatt införs, bedömer ni att det finns en risk att det driver upp kostnaden för lån till små/medelstora företag? Svar från medlemmar i Småföretagarnas Riksförbund, november 2021

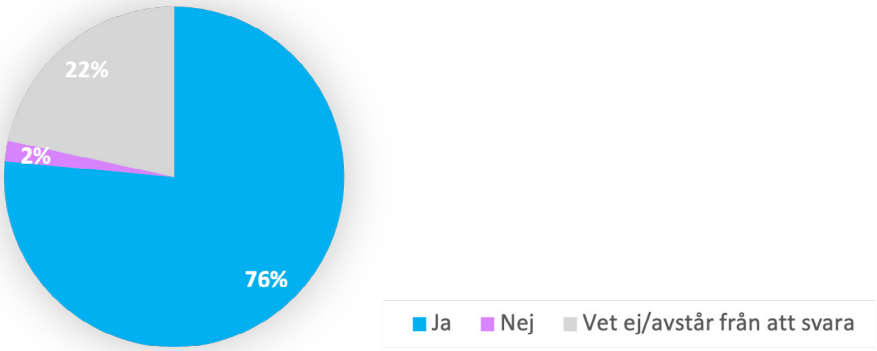

Att stimulera ökad utlåning från banker till näringslivet genom regelförenklingar för banksektorn är inte enkelt, utan en process som kräver expertis om Sveriges existerande regelverk och anpassning till de nya Baselreglerna, kombinerat med förståelsen av att överreglering av banker utgör ett reellt problem för näringslivets kapitalförsörjning. Ett holistiskt perspektiv krävs där förenklade regelverk kombineras med bättre villkor för banksektorn att finansiera företagens expansion runtom i landet, samtidigt som målsättningar om finansiell stabilitet nås. För att nå dit krävs att båda frågorna studeras i samma kontext, med förståelse för de negativa effekterna av överreglering.

Analysen behöver baseras på shared-value-perspektiv, som utgår ifrån att hitta överlappningen mellan samhällsekonomiska målsättningar (om minskade finansiella risker samt ökade möjligheter till utlåning), banksektorns intresse av att tillhandahålla lån och krediter, samt den svenska banksektorns unika förmåga att kunna erbjuda goda villkor tack vare låga driftkostnader. Tyvärr sker dagens reformarbete utan denna form av konstruktiva analys, vilket leder till att banksektorn å ena sidan riskerar att överregleras ytterligare samtidigt som företagens finansieringsproblem kan komma att förvärras.

En studie av Tillväxtverket, genomförd av den engelska forskaren Marc Cowling, noterar att banklån till företag i Sverige har en snäv spridning av räntenivåer, vilket indikerar att riskanpassad utlåning begränsats.[48] En fråga som behöver studeras närmare är vilka policyreformer som ökar möjligheten för banker att ge företagslån med högre riskprofil. Regelförenklingar som gör detta möjligt bör beaktas som en del av näringspolitiken. Strängare regelverk däremot kommer skapa kostnader och ökade trösklar för företagens finansiering - utan att den finansiella stabiliteten kommer att öka eftersom den redan är på en hög nivå - med effekter i ekonomin och arbetsmarknaden som följd. Utformningen av de regelverk som påverkar bankernas och företagens interaktion, kan inte ske isolerad från den övriga ekonomiska politiken - utan behöver betraktas som en central del av företagspolitiken, och i förlängningen politiken för att stimulera jobbskapande runtom i landet.

48 Cowling (2017).

Sammanfattning

- Sverige har en tendens till guldplätering, att överimplementera regelverk för att vara ”duktigast i klassen”. Men detta riskerar i stället leda till ökade kostnader för bankerna, vilka hamnar på företagen. Resultatet blir högre kostnader för lån och därmed en lägre nivå av ekonomisk aktivitet, samt att framför allt de mindre företagen får ännu svårare än idag med kapitalförsörjningen.

- En viktig fråga är hur det slutliga införandet av Basel III-reglerna blir. Undantaget för företag utan kreditvärdering är avgörande att behålla – annars undermineras utlåningen till de mindre företagen betydligt.

- En annan fråga är att Finansinspektionen som tidigare hade allmänna råd om kreditriskhantering, har skiftat mot bindande regler i form av föreskrifter. Resultatet av ökade byråkratiska krav kan enligt Näringslivets Regelnämnd (NNR) bli att framför allt små och medelstora företag får ännu högre administrativa kostnader för att hitta finansiering, med negativa effekter för tillväxten.

- Till sist svarar 76 procent av medlemmarna i Småföretagarnas Riksförbund, att bankskatten riskerar leda till ökade kostnader för lån till små och medelstora företag. Det är avgörande att skatten avskaffas, i en tid när fokus bör vara på hur ökad utlåning till företagen kan bli möjligt – för att stimulera återhämtning från kriserna i 2020-talets början.

Reformvägar framåt

En annan betydelsefull reformfråga handlar om subventionerade lån. I Sverige finns en rad olika offentliga program för kapitalförsörjning till företag i glesbefolkade delar av landet, sociala företag, nya företag samt företag drivna av personer med utländsk bakgrund. Dessa motiveras bland annat med att tillgången till kapital skiljer sig åt och till exempel upplevs vara bättre i storstäder samt tätorter och sämre i landsbygdskommuner.[49]

De statliga programmen dras ofta med svårigheter. Forskarna Patrik Tingvall, Erik Engberg samt Daniel Halvarsson finner till exempel att medan ett grundläggande motiv till statlig intervention på riskkapitalmarknaden är att tillföra kapital i de tidigaste faserna av företagens utveckling, riktas inte statliga venture capital-satsningar (VC) mer mot de tidigaste faserna än privata investeringar. De statliga investeringarna har även en något svagare tillväxteffekt.[50]

Tidigare har Roger Svensson undersökt, med hjälp av en patentdatabas, utfallet av statlig såddfinansiering som ges till företag och uppfinnare. Den undersökningen visar att finansieringen ställer mjuka villkor, på så vis att låntagaren ges få incitament att fortsätta med kommersialisering. Patent med statlig såddfinansiering visar sig ha låg sannolikhet att kommersialiseras eller förnyas, och har dessutom ett dåligt vinstutfall.[51]

I en rapport har Tillväxtanalys kartlagt och analyserat den statliga låneverksamheten i Sverige, Danmark, Israel, Kanada och Tyskland. Studien noterar att den statliga låneverksamheten i Sverige utmärker sig på två sätt, dels genom att lånegarantier som är vanliga i omvärlden används i begränsad utsträckning i Sverige, dels genom att stödadministration uteslutande bedrivs genom helstatliga organisationer och inte med hjälp av privata företag.[52] En möjlig lösning är att även offentliga insatser för

49 Tillväxtanalys (2019).

50 Tingvall, Engberg och Halvarsson (2017).

51 Svensson (2006).

52 Tillväxtanalys (2018).

kreditgivning i större utsträckning kan göras via privata banker.

> *”Med bakgrund av att de statliga programmen ofta dras med svårigheter, och att banker över lag har bättre kännedom om kloka investeringar, finns skäl att studera hur målsättningar om ökad kapitalförsörjning tydligare kan länkas till banksektorn också i Sverige. Till exempel kan statliga lånegarantier i likhet med omvärlden kopplas till banker som ger lån till företag i glesbefolkade delar av Sverige.”*

Den politik som förs i Sverige baseras på att bankers utlåning till företag försvåras av skatter och regelverk, samtidigt som finansiering främjas genom statliga program. Enkelt uttryckt har utlåning till företag med högre riskprofil delvis förstatligats. Mot bakgrund av att de statliga programmen ofta dras med svårigheter, och att banker över lag har bättre kännedom om vad som är kloka investeringar, finns skäl att studera hur målsättningar om ökad kapitalförsörjning tydligare kan kopplas till banksektorn också i Sverige. Till exempel kan statliga lånegarantier i likhet med omvärlden kopplas till banker som ger lån till företag i glesbefolkade delar av Sverige. Erfarenheten visar att offentliga lånegarantier kombinerat med utlåning via banker är en fungerande metod för att stärka små och växande företags tillväxtvillkor.[53]

Studien Systeminnovation för en hållbar framtid, som innovationsmyndigheten Vinnova publicerade år 2019 med underlag och förslag till regeringens forskningsproposition, lyfter fram detta perspektiv. I studien står: ”Ett alternativ vore att i högre utsträckning tillhandahålla statliga garantier så att affärsbankerna kan träda in och erbjuda lån även då sedvanlig säkerhet saknas. Detta görs på europeisk nivå till exempel genom de instrument som finansieras av EU:s forsknings- och innovationsprogram och implementeras av europeiska

53 European Investment Fund noterar i en studie (2019a) från att statliga lånegarantier, under EU-programmen MAP och CIP, tycks ha haft en positiv effekt på småföretagens utveckling i Italien, Beneluxländerna och de nordiska länderna under perioden 2002 till 2016. I en efterföljande studie från European Investment Fund (2019b) kartläggs 360 000 garanterade lån under perioden 2002 till 2016 i Europa, baserad på EU;s kredit garantier. Studien omfattar cirka 60 procent av samtliga lån som har givits ut inom ramen för projektet, och finner en positiv effekt på företagens tillgångar, andelen immateriella tillgångar, försäljningar, sysselsättning samt minskad risk för betalningsinställelse.

investeringsfonden. Svenska aktörer som Almi företagspartner, Norrlandsfonden och Svensk Exportkredit nyttjar i dag dessa garantier."[54]

Näringspolitiken kan även inkludera målsättningar om de svenska bankernas internationella expansion. Isabel Schnabel och Christian Seckinger menar i en studie publicerad 2019 att det i EU-länderna finns ett samband mellan förekomsten av utländska banker och den ekonomiska tillväxten. Författarna drar slutsatsen att en återintegrering av den europeiska banksektorn är ett viktigt byggblock i tillväxtförutsättningarna för EU-länderna.[55]

På längre sikt finns omfattande samhällsekonomisk potential för Sverige att växa genom export av banktjänster till övriga Europa. Trots allt sätter politiken sina förhoppningar till de svenska fintech-företagens framväxt, som verkar på samma marknad som bankerna, och det som utmärker Sverige är effektivitet och innovationsstyrka i såväl banksektorn som fintech-sektorn.

Som figur 20 visar uppgår de inhemska bankernas krediter till privat sektor till 132 procent av BNP i Sverige, enligt data från Världsbanken (som baseras på en bred definition av bank). Detta är högre än flertalet jämförbara länder, till exempel 95 procent i Finland och 126 procent i Norge. I Danmark uppgår dock de inhemska bankernas krediter till privat sektor till 164 procent av BNP. Givet att de svenska bankerna som visats i denna rapport är stresståliga inför framtida krisscenario (figur 15-18) och dessutom har en ovanligt låg andel nödlidande lån än andra jämförbara länder (figur 2), finns goda skäl att se utökad utlåning som samhällsekonomiskt positivt. Riskerna är redan låga, och mer lån kan leda till bättre möjligheter till jobbskapande och tillväxt i företagen. Om svensk ekonomi når samma läge som i Danmark, kan en större mängd kapital flöda via bankerna till näringslivet, och där bidra till expanderad ekonomisk aktivitet och nya arbetstillfällen.

54 Vinnova (2019), s. 30.

55 Schnabel & Seckinger (2019).

Figur 20. Inhemska krediter till privat sektor av banker (% av BNP)

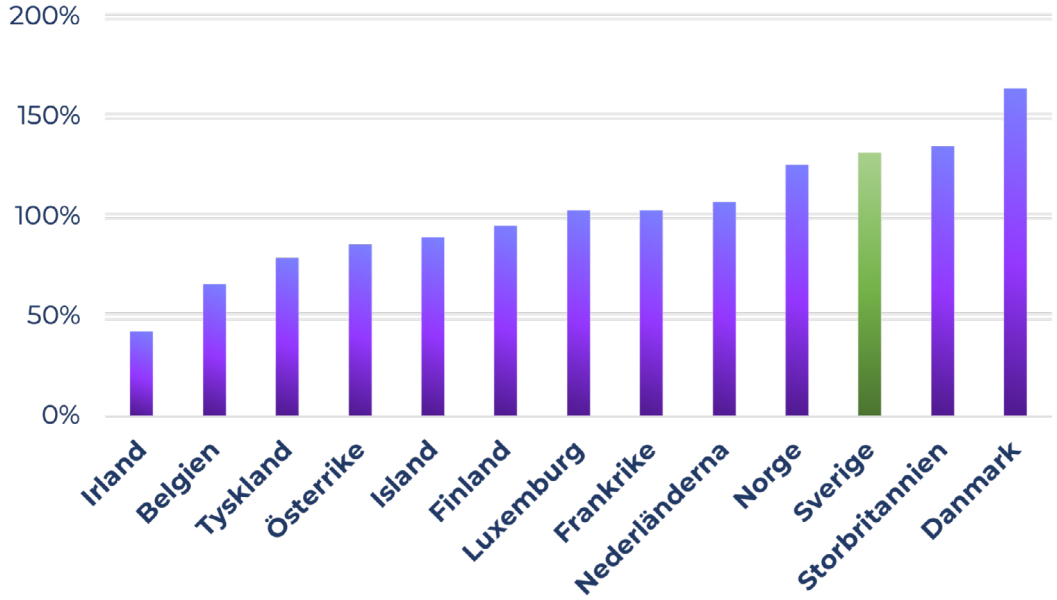

Källa: Världsbanken, WDI (World Development Indicators), genomsnittlig nivå för åren 2015 till 2020.

Sammanfattning

Sverige behöver sammanfattningsvis ett näringspolitiskt perspektivskifte där banksektorns styrka åter identifieras som en konkurrensfördel för näringslivet. Fokus bör ligga på hur interaktionen mellan näringslivet och banksektorn kan främjas, så att tillväxt och jobbskapande stimuleras. Fyra konkreta reformförslag är:

- **Att undantaget som i dag finns i Basel III-regelverken för företag som saknar kreditvärdering blir permanent.** Mindre företag har sällan kreditvärdering. I stället baseras interaktionen mellan de mindre företagen och bankerna på lokal kännedom, och ofta många års eller årtionden av samverkan. Det finns nu ett undantag i de nya bankreglerna, som gör att bankerna kan fortsätta sin interaktion med företag utan kreditvärdering. Ifall undantaget tas bort, kommer de mindre företagen som saknar kreditvärdering (vilket rör sig om den stora majoriteten av mindre företag i Sverige) att betraktas som högre risk investeringar, och det blir både mera kostsamt och mindre sannolikt att företagen får finansiering. Den nödvändiga återhämtning av jobb och tillväxt som behövs för att Sverige ska återhämta sig från de senaste tidernas ekonomiska kriser kommer därmed att hämmas. Detta undantag behöver bli permanent, eftersom det spelar en avgörande roll för företagsamheten och jobbtillväxten.

- **Att Finansinspektionen ser över nya bindande regler om kreditriskhantering, som allvarligt kan försvåra och fördyra låneansökningar för små och medelstora företag.** Ökade byråkratiska krav kan i synnerhet drabba de små och medelstora företagen som har svårare att hantera dessa kostnader. Den ökade byråkratin kan även göra mindre uppgörelser olönsamma för bankerna. Regelverken höjer tröskeln och då kan även välfungerande mindre företag i behov av kapital få det svårt att få lån.

- **Att bankskatten avskaffas.** Den särskilda bankskatt som nyligen har införts kommer leda till minskad utlåning till nya och växande företag, dels ökar risken att fler banker i likhet med Nordea lämnar Sverige. Kostnaden kommer i stor utsträckning att hamna på företagen, med effekter på jobb och välstånd.

- **Att den statliga låneverksamheten till bland annat företag i glesbebodda delar av Sverige reformeras, så att fokus liksom i omvärlden läggs på statliga lånegarantier som underlättar för privata banker att stå för utlåningen.** Denna form av långivande kan leda till bättre förutsättningar för små och växande företag att lyckas med finansieringen, samtidigt som hushållning med skattepengar kan främjas genom högre effektivitet och bättre målstyrning.

Referenser

Adams, M., J. Andersson, L.F. Andersson & M. Lindmark (2009). ”Commercial banking, insurance and economic growth in Sweden between 1830 and 1998”, Accounting, Business & Financial History, 19;1:21-38.

Bankfokus (2018). “Jämförelse av bankvinster 2017”, nr 2018.

Bornefalk, A. (2014). ”Kapital på krita? En ESO-rapport om företagens finansiering”, Rapport till Expertgruppen för stuider i offentlig ekonomi 2014:4, Regeringskansliet, Finansdepartementet.

Bruns, V., & M. Fletcher (2008). ”Banks’ risk assessment of Swedish SMEs”, Venture Capital, 10;2:171-194.

Copenhagen Economics (2019). ”Konkurrensen i den svenska banksektorn - Sammanfattning”. Rapporten togs fram på beställning av Svenska Bankföreningen.

Copenhagen Economics (2020). ”Impact of the final Basel III framework in Sweden”. Rapporten togs fram på beställning av Svenska Bankföreningen.

Copenhagen Economics (2021). ”Economic impact of the final Basel III output floor - How the output floor can be implemented and what it entails for the Swedish economy”. Rapporten togs fram på beställning av Svenska Bankföreningen.

Copenhagen Economics (2022). ”Impact Assessment: Banking Package 2021”. Rapporten togs fram på beställning av Svenska Bankföreningen.

Cowling, M. (2017). ”Kreditgarantisystem - vad är det och vilken funktion fyller det?”, i ”Perspektiv på kapitalförsörjning - En antologi om företagens finansiering och statens roll”, Tillväxtanalys.

EBA (2021), European Banking Authority. “2021 EU-wide stress test results

30 July 2021".

ECEPR (2021). "Banksektorn som möjliggörare av näringslivets utveckling".

Edvinsson, R. (red.), T. Jacobson & D. Waldenström (2018). "Sveriges Riksbank and the History of Central Banking", Cambridge University Press.

European Investment Fund (2019a). "Econometric study on the impact of EU loan guarantee financial intruments on growth and jobs of SMEs", working paper 2019/54.

European Investment Fund (2019b). "The real effects of EU loan guarantee schemes for SMEs: A pan-European assessment", working paper 2019/56.

Europeiska centralbanken (2021). Studie om tillgång till finanser, våg 25, september till oktober 2021.

Europeiska kommissionen (2019a). "SME access to finance conditions 2019 SAFE results - European Union."

Europeiska Kommissionen (2021). "Banking Package 2021: new EU rules to strengthen banks' resilience and better prepare for the future", pressmeddelande 27 oktober.

Federal Reserve Banks of Atlanta, Boston, Chicago, Cleveland, Kansas City, Minneapolis, New York, Philadelphia, Richmond, St. Louis, San Francisco (2019). "Small business credit survey - Report on employer firms 2019". Federal Reserve Banks of Atlanta, Boston, Chicago, Cleveland, Dallas, Kansas City, Minneapolis, New York, Philadelphia, Richmond, St. Louis and San Fransisco.

Federal Reserve Banks of Atlanta, Boston, Chicago, Cleveland, Kansas City, Minneapolis, New York, Philadelphia, Richmond, St. Louis, San Francisco (2020). "Small business credit survey - 2020 Report on employer firms". Federal Reserve Banks of Atlanta, Boston, Chicago, Cleveland, Dallas, Kansas City, Minneapolis, New York, Philadelphia, Richmond, St. Louis and San Fransisco.

Finansinspektionen (2019). ”Förtydligande kring effekten för svenska banker av reviderade Baselregler”, 2019-12-2.

Ghosh, S. (2016). ”Productivity, ownership and firm growth: evidence from Indian banks”, International Journal of Emerging Markets, 11;4:607-631.

Grossman, R.S. (1994). “The shoe that didn’t drop: explaining banking stability during the Great Depression”, The Journal of Economic History, 54;3:654-682.

Heckscher, E.F. (1932). “The Place of Sweden in Modern Economic History”, The Economic History Review 4;1:1-22.

Homer, S. (1977). “A History of Interest Rates”, second edition, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Honningdal Grytten, O. (2008). ”Why was the Great Depression not so great in the Nordic countries?”, Economic policy and unemployment, Journal of European Economic History 37(2/3):369-393, 395-403.

IMF, Internationella Valutafonden (2017). “Heterogeneity of Bank Risk Weights in the EU”.

Krantz, O. (1997). ”Svensk ekonomisk tillväxt under 1900-talet – en problematisk historia”, Ekonomisk Debatt 28;1:7-15.

Lithander, J. (2017). Erfarenheter från en policyinsats - regionala saminvesteringsfonder, i ”Perspektiv på kapitalförsörjning - En antologi om företagens finansiering och statens roll”, Tillväxtanalys.

Inglis Palgrave, R.H. (1873). “Notes on Banking in Great Britain and Ireland, Sweden, Denmark, and Hamburg; with some Remarks on the Amount of Bills in Circulation, both Inland and Foreign, in Great Britain and Ireland; and the Banking Law of Sweden”, Journal of the Royal Statistical Society 36:27-152.

Johansson D., J. Palmberg & A. Bornhäll (2013). ”Riskkapitalförsörjning i små och medelstora företag - utbud eller efterfrågan?”, Svenskt Näringsliv.

Jonung, L. (2009). ”The Swedish model for resolving the banking crisis of 1991-93: Seven reasons why it was successful”. European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs.

Konjunkturinstitutets databas. ”Att finansiera företagets verksamhet”.

Larsson, M. (1993). ”Aktörer, marknader och regleringar: Sveriges finansiella system under 1900-talet”, Uppsala Papers in Financial History, Ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala Universitet.

Larsson, M., & H. Lindgren (1989). ”Risktagandets gränser: utvecklingen av det svenska bankväsendet 1850-1980”, Uppsala Papers in Financial History, Ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala Universitet.

Marquardt, R. (1994). ”Internationalisering av svenska banker: en process i fem faser”, Uppsala Papers in Financial History, Ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala Universitet.

NNR, Näringslivets Regelnämnd & Regelrådet (2012). ”Att tydliggöra gold-plating - ett bättre genomförande av EU-lagstiftning”.

NNR, Näringslivets Regelnämnd (2015). ”Ett tydligare beslutsunderlag inför beslut om genomförande av EU-lagstiftning”.

NNR (2018), Näringslivets Regelnämnd. ”Remissvar angående kompletterande förslag till föreskrifter och allmänna råd om

kreditriskhantering", 2018-08-27, FI Dnr 16-9877.

Olsson, U. (1994), "Swedish commercial banking over 150 years", i Pohl, M. & S. Freitag (reds.). "Handbook on the History of European Banks", European Association for Banking History.

Sanandaji, N. (2018). "The Birthplace of Capitalism: The Middle East", Timbro Förlag.

SCB, befolkningsdata. Folkmängd efter region, ålder, kön och år.

SCB, Finansmarknadsstatistik, balansräkning, senaste period.

Schnabel, I. & C. Seckinger (2019). "Foreign banks, financial crises and economic growth in Europe", Journal of International Money and Finance, 95:70-94.

Schumpeter, J.A. (1911). "The theory of economic development", Harvard University Press.

Svenska Bankföreningen (2018). "Regleringar och krav på bankerna - konsekvenser för företag och hushåll".

Svenska Dagbladet (2016). "Våghalsiga företagare skaffar pengar genom bolån", 2016-09-22.

Svensson, R. (2006). "Är staten en lämplig aktör på riskkapitalmarknaden?", Ekonomisk Debatt, 3:30-40.

Svensson, R. (2017). ”Svensk kapitalförsörjning - Mot ett effektivare innovations- och företagsstöd?”, Näringspolitiskt Forum.

Sveriges Television (2018). ”Därför flyttar Nordea sitt huvudkontor”, Nyheter, Inrikes, 2018-03-15.

Tillväxtanalys (2018). ”Kartläggning av offentliga åtgärder för stödjande av företagsutlåning - En internationell jämförelse av Danmark, Israel, Kanada och Tyskland”, PM 2018:16.

Tillväxtanalys (2019). ”Företagens finansiella förutsättningar - röster från ‘verkligheten’”, PM 2019:07.

Tillväxtverket. Andel småföretag som anser att tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för tillväxt.

Tillväxtverket (2014). ”Tillgång till kapital - En studie om förutsättningarna för samhälls-/sociala företag och företagare med utländsk bakgrund”, Rapport 0165.

Tingvall, P., E. Engberg och D. Halvarsson (2017). ”Reala effekter av statligt och privat riskkapital”, s. 75-99 i “Perspektiv på kapitalförsörjning - En antologi on företagens fiansiering och statens roll”, Tillväxtfakta.

Vinnova (2019). ”Systeminnovation för en hållbar framtid - Vinnovas underlag och förslag till regeringens forskningsproposition”, Vinnova Rapport VR 2019:07.

Weston, R. (2012). “Domestic and Multinational Banking - The Effects of Monetary Policy”, Vol. 33, Routledge Library Editions: Banking & Finance.

Första upplagan publicerad 1980.

Världsbanken, WDI, World Development Indicators. Bank nonperforming loans to total gross loans (%), Domestic credit to private sector by banks (% of GDP).

Grafisk design: Andreea Ioana Sutac